

Plemiško javno umetnostno naročništvo v Kopru

Vloga mestnega urada prokuratorjev in nekdanjih študentov univerze v Padovi pri gradnji koprške stolnice

Helena Seražin

Dr. Helena Seražin, ZRC SAZU, Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta,
Novi trg 4, SI-1000 Ljubljana, helena.serazin@zrc-sazu.si

Izvleček:

Plemiško javno umetnostno naročništvo v Kopru. Vloga mestnega urada prokuratorjev in nekdanjih študentov univerze v Padovi pri gradnji koprške stolnice

1.01 Izvirni znanstveni članek

V članku je na primeru doslej manj raziskanega mestnega urada prokuratorjev ali oskrbnikov koprške stolnice (*Procuratore della Fabrica della Cattedrale di Capodistria*) predstavljena vloga koprškega plemstva pri javnem umetnostnem naročništvu. Največji vpliv na izbiro arhitektov in izvajalcev umetnostnih naročil in s tem na končno podobo koprške stolnice v prvi polovici 18. stoletja so imeli prokuratorji Benvenuto markiz Gravisi (1679–1746), Alvisse grof Tarsia (1697–1774) in Francesco Barbabianca (1695–1753). Pri izbiri arhitektov, kot sta Giorgio Massari (1687–1766) in Domenico Schiavi (1718–1795), so si pomagali z nasveti in povezavami koprskih izobražencev, kot sta Girolamo markiz Gravisi (1720–1812) in Gian Rinaldo grof Carli (1720–1795), ki so jih ti vzpostavili med študijem na univerzi v Padovi ali preko članstev v akademijah. Tako so se prokuratorji v letih 1748–1749 lahko v zvezi s prezidavo kora koprške stolnice posvetovali tudi s tedaj vodilno avtoriteto na arhitekturnem področju v Beneški republiki, Giovannijem markizom Polenijem (1683–1761), profesorjem eksperimentalne fizike na univerzi v Padovi.

Ključne besede: stolnica Marijinega vnebovzjetja, Koper/Capodistria, prokurator, Benvenuto Gravisi, Alvisse Tarsia, Francesco Barbabianca, Giorgio Massari, Gian Rinaldo Carli, Giovanni Poleni, Univerza v Padovi

Abstract:

Public Art Commissions by Koper/Capodistria Noblemen. The Role of the City Procurators and of University of Padua Graduates in the Construction of Capodistria Cathedral

1.01 Original scientific article

The article discusses the role of the Capodistria nobility in public art commissions, using the example of the hitherto little researched municipal office of procurators or advocates of the Cathedral of Capodistria (*Procuratore della Fabrica della Cattedrale di Capodistria*). The procurators Benvenuto Marquis Gravisi (1679–1746), Alvisse Count Tarsia (1697–1774) and Francesco Barbabianca (1695–1753) had the greatest say in the selection of architects and contractors and thus significantly influenced the final appearance of Capodistria Cathedral, which was rebuilt in the first half of the 18th century. When selecting architects such as Giorgio Massari (1687–1766) and Domenico Schiavi (1718–1795), they made use of the advice of educated people from Koper such as Girolamo Marquis Gravisi (1720–1812) and Gian Rinaldo Count Carli (1720–1795) as well as the connections which they had made during their studies at the University of Padua or as members of academies. Thus, in 1748–1749, the procurators were able to consult the then leading authority in architecture in the Republic of Venice, Giovanni Marquis Poleni (1683–1761), professor of experimental physics at the University of Padua, in connection with the reconstruction of the choir of the Cathedral of Capodistria.

Keywords: Cathedral of the Assumption of Mary, Koper/Capodistria, Procurator, Benvenuto Gravisi, Alvisse Tarsia, Francesco Barbabianca, Giorgio Massari, Gian Rinaldo Carli, Giovanni Poleni, University of Padua

Večina dosedanjih raziskav, ki obravnavajo umetnostna naročila plemstva v slovenskih obalnih mestih v času Beneške republike, je izpostavila posamezne predstavnike ali celotne plemiške rodbine, vendar predvsem kot zasebne naročnike mestnih palač, podeželskih vil ali umetnin,¹ medtem ko je bila vloga plemstva pri javnih umetnostnih naročilih doslej raziskana le sporadično.² Plemiči so namreč zaradi sistema državne uprave *Serenissime* imeli pri javnih umetnostnih naročilih ključno vlogo, saj so bile plačane službe vseh državnih in mestnih uradov razdeljene izključno med pripadnike beneškega in lokalnega plemstva, ki takega imenovanja niso smeli odkloniti, saj so z opravljanjem javne službe dokazovali svojo lojalnost državi, po drugi strani pa so bile javne službe pogosto tudi pomemben vir družinskih dohodkov.³ Delovanje beneške državne uprave se je v določeni meri odražalo tudi v upravah mest beneške *terraferme* in t. i. *Stato da Mar*, v katero je teritorialno sodil beneški del Istre, vendar pa je istrskim mestom v večji meri uspelo obdržati avtonomno komunalno upravo s statuti izpred beneške zasedbe, na čelu katere pa so bili iz Benetk ali drugih delov Beneške republike poslani vodilni uradniki iz vrst beneškega plemstva, ki so tako nadzorovali in vodili lokalno politično, gospodarsko, pravno in cerkveno politiko predvsem v skladu z interesi *Serenissime*.⁴

V članku bo na primeru doslej manj raziskanega mestnega urada prokuratorjev ali oskrbnikov koprške stolnice (*Procuratore della Fabrica della Cattedrale di Capodistria*)⁵ predstavljena vloga

¹ Navajam le nekaj primerov: Francesco SEMI, *Il palazzo dei marchesi Gravisi-Barbabanca a Capodistria*, Capodistria 1935; Edvilijo GARDINA, Koprška družina Tarsia v službi beneške republike, *Slovensko morje in zaledje*, 4–5, 1981, str. 105–136; Edvilijo GARDINA, Koprška rodbina Tarsia, *Antonio Tarsia. 1643–1722. 350 let*, Koper 1993, str. 11–24; Edvilijo GARDINA, Plemiška družina Tarsia, *Muzikološki zbornik*, 30, 1994, str. 11–15; Mojca KOVAČ, *Palača Besenghi degli Ughi v Izoli*, Ljubljana 1981 (tipkopis diplomske naloge); Marjana LIPOGLAVŠEK, *Palača Besenghi degli Ughi v Izoli, Primorska srečanja*, 39–40, 1983, str. 157–161; *Palača Tiepolo-Gravisi v Kopru. Odstiranje mestne zgodovine* (ur. Aleksander Panjek, Urška Železnik), Koper 2015; Tim MAVRIČ, *Stavbni fond družine Barbabanca v Kopru. Poskus umetnostno-zgodovinske opredelitve dveh palač družine Barbabanca v Kopru ter še nekaterih povezanih stavb*, Ljubljana 2017 (tipkopis magistrske naloge); Helena SERAŽIN, Poskus umetnostnozgodovinskega orisa palače Bruti v Kopru, *Palača in družina Bruti v Kopru. S knjižnimi deli škofa Agostina grofa Brutija/Il palazzo e la famiglia Bruti. Coi libri del vescovo Agostino conte Bruti* (ur. Peter Štoka), Koper 2014, str. 13–44; Salvator ŽITKO, Nekdanji slikarski dekor stopnišča palače markizov Gravisi-Barbabanca v Kopru. Umetniško delo kot zgodovinsko pričevanje, *Annales. Series historia e sociologia*, 22/1, 2012, str. 21–31.

² Navajam le nekaj primerov: Vesna KAMIN KAJFEŽ, Piranska bratovščina Rožnovenske matere božje v 18. stoletju, *Annales. Series historia e sociologia*, 22/1, 2012, str. 77–84; Vesna KAMIN KAJFEŽ, Piranska bratovščina sv. Rešnjega telesa in njena umetnostna naročila v Benetkah: Matteo Ponzoni, *Annales. Series historia e sociologia*, 19/1, 2009, str. 31–38; Vesna KAMIN KAJFEŽ, Piranske bratovščine v 18. stoletju in njihova umetnostna naročila: Bratovščini sv. Rešnjega telesa in sv. Jurija – njune devocionalne prakse in vloga v socialni strukturi Pirana v 18. stoletju, *Neznano in pozabljeno iz 18. stoletja na Slovenskem*, Ljubljana 2011, str. 183–194; Vesna KAMIN KAJFEŽ, *Življenje in delo beneškega slikarja med Benetkami, Rimom in Piranom. Angelo de Coster (1680–1736)*, Ljubljana 2012 (tipkopis doktorske disertacije); Vesna KAMIN KAJFEŽ, Štiri pomembnejša naročila piranske bratovščine Sv. Rešnjega telesa v 17. in v začetku 18. stoletja, *Acta Histriae*, 20/1–2, 2012, str. 63–80; Helena SERAŽIN, *Arhitekt Giorgio Massari (1687–1766). Sakralna arhitektura na Goriškem, v Furlaniji, Istri in Dalmaciji*, Ljubljana 2007; Helena SERAŽIN, Arhitekturna prenova koprške stolnice v prvi polovici 18. stoletja, *Acta Histriae*, 9/2, 2002, str. 489–504; Helena SERAŽIN, Massarijeva prenova koprške stolnice, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, n. v. 40, 2004, str. 178–220; Helena SERAŽIN, Javno arhitekturno naročništvo v Benetkah. Izbrani primeri iz prve polovice 18. stoletja, *Arhitekturna zgodovina*, 2 (ur. Renata Novak Klemenčič, Martina Malešič), Ljubljana 2014, str. 50–59.

³ Frederic Chapin LANE, *Storia di Venezia*, Torino 1991, str. 129–130; Darko DAROVEC, *Vendetta in Koper 1686*, Koper 2021, str. 1, https://zjdp.si/wp-content/uploads/2021/02/e-Knjiga_Vendetta-in-Koper-1686_2021.pdf (18. 3. 2022).

⁴ Flavio BONIN, *Vloga beneških funkcionarjev v primorskih mestih v 16. in 17. stoletju*, Izola 2005 (tipkopis magistrske naloge), str. 75–77.

⁵ BONIN 2005 (op. 4) v svojih seznamih javnih služb koprškega komuna službe prokuratorjev koprške stolnice nikjer ne omenja.

koprskega plemstva pri javnem umetnostnem naročništvu. Pri tem bo osvetljena tudi vloga na padovanski univerzi izobraženih koprskih plemičev in akademikov Girolama Gravisija (1720–1812)⁶ in Gian Rinalda Carlija (1720–1795)⁷ pri prenovi koprške stolnice (1737–1749).⁸

Urad prokuratorja koprške stolnice

Skoraj vsi višji uradniki koprškega komuna so bili pripadniki koprškega plemstva in hkrati člani Velikega sveta (*Maggior consiglio*), ki mu je v 12 do 16 mesecev trajajočem mandatu predsedoval iz Benetk napoteni *podestà* in kapitan. Člani Velikega sveta oziroma svetniki so uradnike komuna po beneškem vzoru volili iz svojih vrst, pri tem pa so, vsaj na papirju, v Kopru veljale določene omejitve, da bi s tem preprečili nepotizem in korupcijo ter omogočili pravično porazdelitev javnih služb med vse koprške plemiške družine.⁹ Prepovedim navkljub se je pogosto zgodilo, da so svetniki za javne funkcije izbirali svoje bližnje ali daljne sorodnike,¹⁰ predvsem zaradi majhnosti koprške plemiške skupnosti, v kateri so vladale močno prepletene sorodstvene vezi.

Čeprav funkcija prokuratorja ali oskrbnika koprške stolnice vsaj do prve polovice 18. stoletja ni sodila med najpomembnejše službe komuna, je iz dokumentov razvidno, da je bila dovolj prestižna, da so si jo med seboj podajale najuglednejše koprške plemiške rodbine, kot so del Tacco, Gravisi, Tarsia in Barbabianca.¹¹ Določila o tej službi so zapisana v petem poglavju tretje knjige Statuta koprškega komuna, iz katerega sledi, da sta na to funkcijo (za dobo treh let) s strani koprškega *podestà* in kapitana predlagana dva v vseh pogledih neoporečna predstavnika iz vrst koprškega plemstva, o predlaganih kandidatih pa se *podestà* predhodno posvetuje s koprskim škofom. Predlagana kandidata mora nato z večino glasov izvoliti Veliki svet. Izvoljena prokuratorja morata vsako leto svojega mandata o svojem delu poročati tako *podestàju* kot škofu. Škof lahko izbere tudi svojega prokuratorja, ki deluje sočasno z izvoljenima, vendar o vseh laičnih zadevah v zvezi s

⁶ Škofijski arhiv Koper (ŠAK), Ž Kps MKK 14, fol. 112: *Adi 22 Giugno 1720. Girolamo, e Vito figlio dell' Illmo Sig.^r Marchese Dionisio Gravisi, e dell' Illma Sig.^{ra} Maria sua Consorte, nato li 15 d.^a fù batezato da me D. Giovanni Manzioli Can:^{co}, Com.^{re} l' Illmo Sig.^r Marchese Pietro Gravise del Sig.^r Antonio, in Compagnia del Nob: Sig.^r Alvise Tarsia del Sig.^r Zuanne, Comre l' Illma Sig.^{ra} Contessa Maria Borisi.* Za Girolama Gravisija gl. Pietro STANCOVICH, *Biografia degli uomini distinti dell'Istria*, 2, Capodistria 1888², str. 336–341; Virgilio GIROMANI, Gravisi, Gerolamo, *Dizionario biografico degli Italiani*, 58, 2002, https://www.treccani.it/enciclopedia/gerolamo-gravisi_%28Dizionario-Biografico%29/ (18. 3. 2022); Zdenka BONIN, Deborah ROGOZNICA, *Rodbina Gravisi. Inventar fonda v Pokrajinskem arhivu Koper (1440–1933)*, Koper 2012; Isabella FLEGO, *Girolamo Gravisi. Sparo in dotte carte*, Capodistria 1998; Domenico VENTURINI, *Il casato dei marchesi Gravisi*, Parenzo 1907; Salvator ŽITKO, Plemiška družina Tiepolo-Gravisi v družbenem in kulturnem okolju Kopra med 17. in 18. stoletjem, *Acta Histriae*, 29/3, 2021, str. 755–778.

⁷ STANCOVICH 1888² (op. 6), str. 297–329; Elio APIH, Carli, Gian Rinaldo, *Dizionario biografico degli Italiani*, 20, 1977, [https://www.treccani.it/enciclopedia/gian-rinaldo-carli_\(Dizionario-Biografico\)](https://www.treccani.it/enciclopedia/gian-rinaldo-carli_(Dizionario-Biografico)) (18. 3. 2022).

⁸ Za podrobnejšo stavbno zgodovino koprške stolnice gl. Antonio MASSARI, *Giorgio Massari. Architetto veneziano del Settecento*, Vicenza 1971, str. 79–83; Helena SERAŽIN, Arhitekturna prenova koprške stolnice v prvi polovici 18. stoletja, *Acta Histriae*, 9/2, 2002, str. 489–504; Helena SERAŽIN, *Arhitekt Giorgio Massari (1687–1766). Sakralna arhitektura na Goriškem, v Furlaniji, Istri in Dalmaciji*, Ljubljana 2003 (tipkopis doktorske disertacije), str. 112–135; SERAŽIN 2004 (op. 2); SERAŽIN 2007 (op. 2), str. 134–161.

⁹ BONIN 2005 (op. 4), str. 95. Med prepovedmi najdemo naslednje: brat ni smel glasovati za brata in sin ne za očeta; na isto funkcijo nista smela biti istočasno izvoljena sorodnika; član Velikega sveta ni smel biti hkrati izvoljen na dve funkciji; izvoljeni svetnik funkcije ni smel odkloniti, sicer je plačal kazen, izjema so bili le tisti, ki so bili več kot 15 dni odsotni iz mesta.

¹⁰ BONIN 2005 (op. 4), str. 96.

¹¹ Gl. priloگو 1. V obdobju med letoma 1680 in 1787 se je zvrstilo 39 prokuratorjev koprške stolnice.

stolnico odločata zgolj slednja. Prokuratorja sta se dolžna vsak mesec v uradu vicedominov pozanimati glede raznih volil, zapuščinskih in drugih, namenjenih koprski stolnici, pri tem pa smeta prekoračiti omejitve iz drugih poglavij statuta.¹²

Prokuratorja sta torej zastopala *podestà* in mestni Veliki svet v vseh laičnih, predvsem materialnih zadevah v zvezi z upravo koprške stolnice, saj so jo meščani imeli za javno mestno dobro, za katero so skrbeli sami; škof in kanoniki so smeli dajati predloge v zvezi s stolnico in nakupom opreme zanjo, vendar pa sta o teh predlogih odločala izvoljena prokuratorja. To je v praksi pomenilo, da sta prokuratorja skrbela za dohodke stolnice, ki so se redno letno stekali iz raznih volil, od najemnin zemljišč in prihodkov solin, dajatev mestnih laičnih verskih bratovščin ipd., po drugi strani pa sta skrbela za nakup cerkvene opreme in drugih potrebščin, sklepala pogodbe z izvajalci v primeru raznih popravil v cerkvi in nadzirala njihovo izvedbo ter skrbela za plačilo opravljenega dela.¹³ Pri odločitvah, nakupih in izbiri izvajalcev sta imela bolj ali manj proste roke, le pri večjih in pomembnejših projektih v zvezi s stolnico sta potrebovala soglasje *podestàja* in Velikega sveta. To je veljalo tudi v primeru večjih gradbenih posegov, ki so v prvi polovici 18. stoletja popolnoma spremenili videz stare koprške stolnice.¹⁴

Prenova stare koprške stolnice in vloga njenih prokuratorjev

Stavba koprške stolnice Marijinega vnebovzvetja, kakršno poznamo danes, je rezultat temeljite prenove srednjeveške bazilike; prenova je potekala postopoma, v treh ločenih gradbenih fazah.¹⁵ Pri vseh treh so imeli ključno vlogo prokuratorji oziroma oskrbniki ali odvetniki stolnice, vsi po vrsti predstavniki najuglednejših koprskih plemiških družin,¹⁶ posamezne gradbene faze pa so bile tako ali drugače povezane s škofovskimi sinodami.

Škof Paolo Naldini (1686–1713),¹⁷ ki je pomembno vplival na pastoralno, kulturno in pedagoško življenje v škofiji,¹⁸ je mdr. po več desetletjih maja 1690 obudil običaj sinode, starodavne oblike škofijskih cerkvenih zborov, na katerih so se zbrali vsi duhovniki, ki so skrbeli za pastoralo v koprski škofiji. Sinoda je v skladu s tradicijo potekala v prezbiteriju stare koprške stolnice¹⁹ in najbrž se

¹² *Statut Koprškega komuna iz leta 1423 z dodatki do leta 1668/Lo statuto del comune di Capodistria del 1423 con le aggiunte fino al 1668* (ur. Lujo Margetič), Koper-Rovinj 1993, str. 119. Za ustrezni člen, ki se nanaša na prokuratorje koprške stolnice, gl. prilogo 2.

¹³ Prokuratorja sta vodila blagajniško knjigo prihodkov in odhodkov stolnice, medtem ko so blagajniške knjige za maše, pogrebe idr. cerkvene prihodke stolni kanoniki vodili ločeno od urada prokuratorjev *della Fabbrica della chiesa Cattedrale*.

¹⁴ Prim. sklep Velikega sveta in najpomembnejših mestnih uradov, da finančno podprejo gradnjo koprške stolnice po predloženih načrtih, ki so vsebovali ladjo in novi kor, gl. prilogo 3.

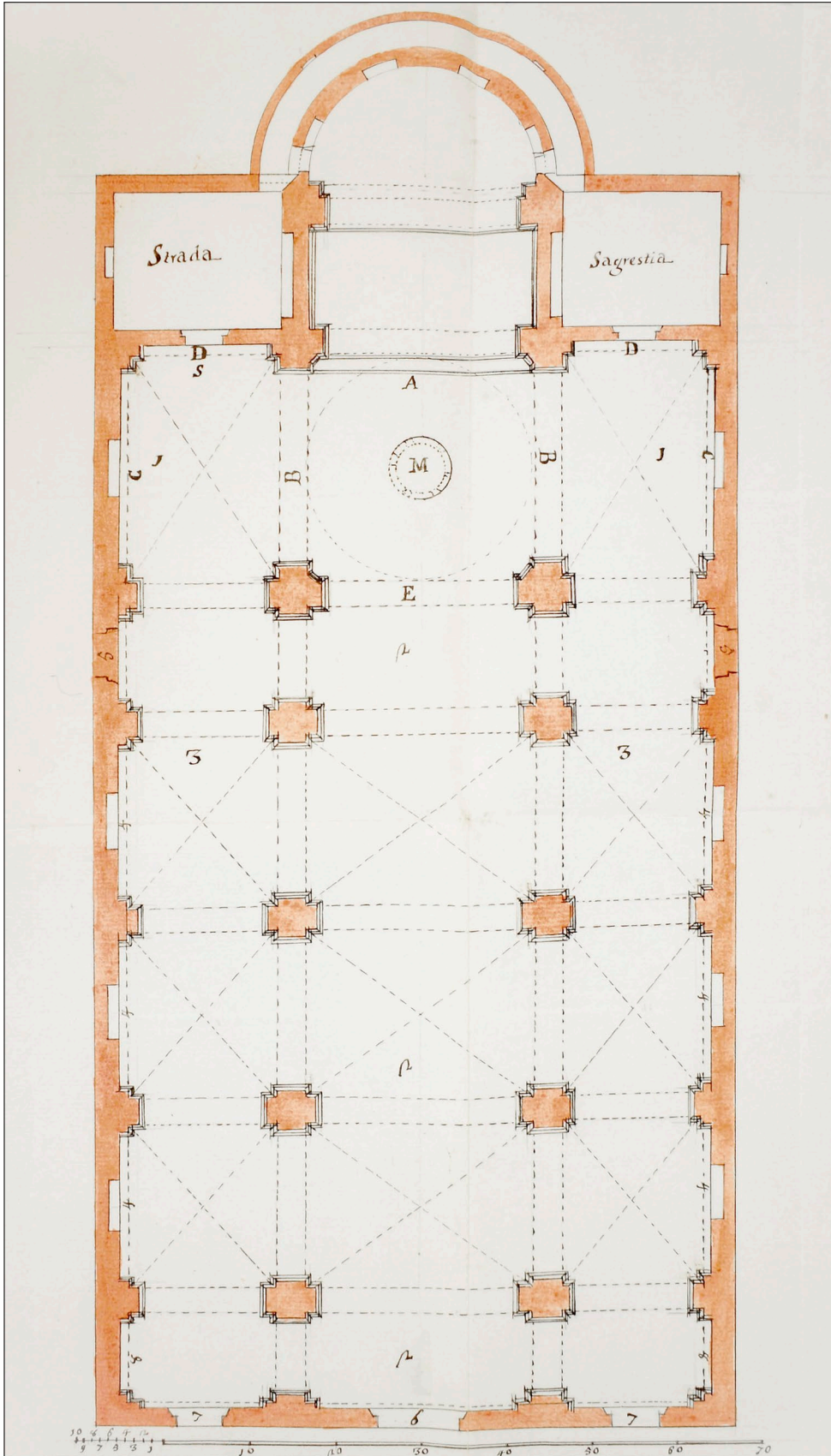
¹⁵ MASSARI 1971 (op. 8), str. 79–83; SERAŽIN 2002 (op. 8); SERAŽIN 2004 (op. 2); SERAŽIN 2007 (op. 2), str. 134–161.

¹⁶ Gl. prilogo 1.

¹⁷ Gedeone PUSTERLA, *I rettori di Egida Gistinopoli Capo d'Istria. Cronologie, elenchi, genealogie, note, appendice*, Capodistria 1891, str. 31. Paolo Francesco Naldini je bil rojen leta 1632 v Padovi.

¹⁸ Vesna KAMIN KAJFEŽ, Vloga koprškega škofa Paola Naldinija (1632–1713) v cerkvenem in kulturnem življenju Kopra v začetku 18. stoletja, *Eremita doctus – episcopus Iustinopolitanus Paulus Naldini (1686–1713). Zapuščina koprškega škofa Paola Naldinija* (ur. Vesna Kamin Kajfež), Koper 2014, str. 91–123.

¹⁹ Vesna KAMIN KAJFEŽ, Gregor POBEŽIN, Koprski škof Paolo Naldini (1632–1713), njegova oporoka in njegovo zadnje počivališče v cerkvi sv. Blaža v Kopru, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, n. v. 48, 2012, str. 72, op. 16. Sinoda je potekala 29. in 30. maja 1690.

1. Giorgio Massari: načrt za prezidavo kopske stolnice, 1738, Biblioteca civica di Bassano del Grappa

je ravno ob pripravah nanjo pokazala potreba po novem, večjem in svetlejšem kornem delu cerkve, v katerem bi se ob podobnih priložnostih in večjih cerkvenih praznikih lahko zbrali vsi pomembni cerkveni dostojanstveniki in duhovščina škofije. K temu sklepu napeljuje predvsem podatek, da so bili istega dne, kot je bilo objavljeno škofovo vabilo na koprsko sinodo,²⁰ plačani stroški za v Benetkah naročene načrte za prenovo kornega dela cerkve.²¹ Prota Francesca,²² ki je osebno prišel v Koper, stolnico izmeril ter nato narisal načrte obstoječe stavbe, novega kora in novega velikega oltarja sv. Rešnjega telesa ter nastavek za sarkofag sv. Nazarija, je v Benetkah najverjetneje poiskal Antonio Sabini, ki je od 1. januarja 1690 tam služboval kot koprski poslanec,²³ Sabini je bil namreč pred imenovanjem na to funkcijo skupaj z Giovannijem Andreo Barbabianco prokurator koprške stolnice. Prokuratorstvo je do konca njenega triletnega mandata, ki se je zaključil 30. junija 1690, opravljal Barbabianca sam, vendar se je pri iskanju arhitekta oziroma kamnoseka za novi kor in opremo stolnice za pomoč gotovo obrnil na svojega dolgoletnega kolega Sabinija,²⁴ saj je šlo za pomembno in zahtevno naročilo, ki je presevalo zmožnosti lokalnih mojstrov.

Vsem pripravam navkljub so novi kor in zakristijo koprške stolnice zgradili šele v času Naldinijevega naslednika, škofa Antonia Marie Borromea (1713–1733).²⁵ Nad gradnjo, ki se je uradno začela konec leta 1715, so bedeli prokuratorji Francesco Grisoni, Nicolò Manzioli in Nicolò Gravisi,²⁶ ki so mdr. pri rezbarju fra Vincenzu delle Scuole Pie naročili leseni model cerkve, za gradnjo pa leta 1720 najeli furlanskega prota Bernardina Martinuzzija (1669–1735) in njegovo delavnico.²⁷ Prva sinoda v 18. stoletju, ki jo je sklical škof Borromeo, je tako 4. in 5. maja 1722 že potekala v novo-zgrajenem kornem delu cerkve.²⁸

²⁰ KAMIN KAJFEŽ 2014 (op. 18), str. 93, op. 5: škof Naldini je vabilo na sinodo objavil 25. aprila 1690.

²¹ ŠAK, KA Kps Ms 14, fol. 28, vpis pod 25. 4. 1690; prepis objavljen v SERAŽIN 2007 (op. 2), str. 135.

²² Identifikacija prota Francesca še vedno ni razrešena: Massari ga je skušal identificirati s Francescom Continom, vendar je ta živel v letih 1586–1654 (MASSARI 1971 (op. 8), str. 83, op. 2). Francesco Comin, ki je živel in ustvarjal v drugi polovici 17. stoletja, pa je bil po poklicu kamnosek in kipar, znan predvsem po oltarjih in kiparski opremi zanje ter po kamnoseški opremi za kapele (Alessandro BEVILACQUA, Comin, *Dizionario biografico degli Italiani*, 27, 1982, https://www.treccani.it/enciclopedia/comin_%28Dizionario-Biografico%29 (2. 2. 2022)).

²³ ŠAK, KA Kps Ms 14, fol. 26v: *L. D. 1690. Amministrazione che doveva fare il Sig.^r Co: Antonio Sabini mio Collega, mà [per] la sua lontananza dà questa Città, e dimora in Venetia come Ambasciatore elletto dà q:^{io} Spe[ttabi]le Mag:^r Consiglio sarà tenuta dà me Gio: And:^a Barbabianca Proc.^r con permissione dell' Ill[ustriss]imo et Ecc:^{mo} Sig:^r Costantin Soranzo Pod.^a e Cap.^{mo} / principia P:^{mo} Genaro.*

²⁴ Gl. prilogo 1.

²⁵ PUSTERLA 1891 (op. 17), str. 31. Škof Antonio Maria Borromeo (1666–1738) je leta 1733 zaradi zdravstvenih težav odstopil in se kot zaslužni škof umaknil v samostan sv. Marije Carmignanske, kjer je tudi umrl (Peter ŠTOKA, Borromeo, Anton Maria. (1666–1738), *Obrazi slovenskih pokrajin*. Mestna knjižnica Kranj, 2020, <https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/oseba/borromeo-anton-maria> (14. 9. 2022); Francesco BABUDRI, *Cronologia dei vescovi di Capodistria, Archeografo triestino*, s. 3, 5/2, 1909, str. 232–233).

²⁶ Gl. prilogo 1.

²⁷ SERAŽIN 2007 (op. 2), str. 137–139.

²⁸ Ivan LIKAR, *Liturgija v Kopru in v vsej škofiji v 18. stoletju*, *Acta Histriae*, 9/1, 2001, str. 181; *Dioecesisana synodus prima justinopolitana, quam Illustrissimus, et Reverendissimus DD. Antonius Maria Borromeo episcopus Justinopolis &c. In sua Ecclesia Cathedrali diebus 4. & 5. Maii celebravit Anno MDCCXXII. Innocentio XIII. Pontefice, Patavi 1723.*

Naslednja sinoda, ki jo je sklical novi koprski škof Agostino Bruti (1733–1747),²⁹ je v stolnici potekala od 6. do 8. maja 1737³⁰ in verjetno ni naključje, da sta prokuratorja Alvisse Tarsia in Benvenuto Gravisi, morda celo na škofovo pobudo, pri »slovitem arhitektu« Giorgiu Massariju (1687–1766) še istega leta naročila načrte za novo cerkveno ladjo, saj je bila ob slovesnem dogodku diskrepanca med novim kornim in starim bazilikalnim delom cerkve še posebej očitna, ker je prenova stare cerkve ostala nedokončana. Do zastoja v prenovi stolnice je prišlo predvsem zaradi pomanjkanja sredstev, vendar pa je zagnanima prokuratorjema s podporo Velikega sveta, finančno pomočjo mestnih uradov ter radodarnostjo škofa Brutija in vernikov uspelo zagotoviti potreben denar za gradnjo.³¹ Massariju sta verjetno pisala kmalu po zaključku sinode ter mu, na podlagi arhitektove pripravljenosti za sodelovanje, 23. avgusta 1737 v Benetke poslala ob prenovi kora izdelani leseni model cerkve, Massari pa je načrte z obrazložitvijo (tloris, vzdolžni in prečni prerez cerkve ter načrt za novi kor krožne oblike) v Koper poslal 5. februarja 1738.³² Poleti 1738 so tako pod vodstvom prota Lorenza Martinuzzija (1704–1779)³³ že začeli podirati ladijski del stare cerkve in kopati temelje za novega,³⁴ gradnja pa je bila bolj ali manj zaključena spomladi 1742.³⁵ Iz ohranjenih dokumentov je razvidno, da Massari nikoli ni osebno obiskal Kopra, vsa komunikacija z njim pa je potekala preko korespondence s prokuratorjema Tarsio in Gravisijem.³⁶

Očitno so že v času gradnje novega kora (1716–1722) v Velikem svetu iz praktičnih razlogov sklenili, da so lahko prokuratorji koprške stolnice v isto funkcijo izvoljeni več mandatov zapored, saj so tako lažje nadzirali celotni potek gradnje. Enako odločitev je Veliki svet sprejel tudi v primeru prokuratorjev Tarsie in Gravisija, saj sta bila na to funkcijo izvoljena trikrat zapored, s čimer se je njuno skrbništvo razpotegnilo na dobo devetih let,³⁷ vendar pa je bil zaradi zapleta ob nadaljevanju gradnje koprške stolnice v letih 1743–1747 njun zadnji mandat nepričakovano predčasno prekinjen.

²⁹ PUSTERLA 1891 (op. 17), str. 31; STANCOVICH 1888² (op. 6), str. 154; BABUDRI 1909 (op. 25), str. 233–234. Škof Agostino Bruti se je rodil leta 1682 v koprski plemiški družini albanskega porekla in tu tudi umrl (ŠAK, Ž Kps MKU 6, fol. 54v: *Adi 7 Settembre 1747. Monsig.^r Illmo e Rmo Vescovo Agostino Co: Bruti d'anni 65 c.^a munito de SSmi Sacramenti ed Asoluzione Pontifica passò da questo all'altra miglior vita li 5 cor.^{te} all'ore 2 della notte, e fu posto in deposito in questa Cattedrale.*)

³⁰ LIKAR 2001 (op. 28), str. 182.

³¹ Gl. prilogo 3.

³² MASSARI 1971 (op. 8), str. 80; SERAŽIN 2007 (op. 2), str. 139.

³³ Helena SERAŽIN, Goriške in gradiščanske stavbarske delavnice v 18. stoletju, *Vita artis perennis. Ob osemdesetletnici akademika Emilijana Cevca*, Ljubljana 2000, str. 397.

³⁴ ŠAK, KA Kps Ms 14, fol. 149 v, 150. 27. 6. 1738 so izkopal temelje za štiri velike pilastre glavne ladje.

³⁵ SERAŽIN 2007 (op. 2), str. 151, op. 824.

³⁶ ŠAK, A. Per Mag:ca Città di Capodistria. Chiesa. N.º 20, fol. 10v–11: *Alla fabrica del Coro presente, che seguei nel 1716 – Suscesse la rifabrica della Chiesa, secondo il disegno spedito dall'Architetto Massari da cui poi, senza esser sul luogo, fù fatto il disegno anche del Coro, che si diuisa di fare.*

³⁷ Gl. prilogo 1. V obdobju med letoma 1680 in 1787 se je zvrstilo 39 prokuratorjev, od tega jih je bilo 14 članov koprške akademije *dei Risorti*, kar predstavlja dobro tretjino (36 %); zanimivo je, da akademike najdemo na tej funkciji pretežno pred gradnjo koprške stolnice in po njej, medtem ko je bil v času gradnje prvega kora akademik le prokurator Francesco Grisoni. Vodenje gradnje oziroma prokuratorjska funkcija je bila očitno tako zahtevna, da je članom akademije onemogočala ustvarjalno delo na akademskem področju.

Zaplet zaradi Massarijevih načrtov za prenovo novega kora stolnice

Massari je leta 1738 poleg načrtov za ladijski del koprške stolnice na lastno pobudo narisal tudi načrt za nov, večji kor, pri čemer je od prvega, zgrajenega pred petnajstimi leti, nameraval obdržati le prezbiterij in zakristijo, zato so bili njegovi načrti mišljeni kot izboljšava obstoječega in ne kot gradnja novega kora z namenom, da se oba dela cerkve povežeta v harmonično celoto. Veliki svet je na pobudo prokuratorjev Tarsie in Gravisija skupaj z žitno zbornico (*Collegio delle Biave*), ki je upravljala Fontik, sindiki in z dovoljenjem vicedominov že leta 1738 sklenil, da se bodo naslednjih dvajset let zbirala sredstva za gradnjo stolnice s posebej v ta namen izločenimi sredstvi iz fonda urada kapitana Slovanov. Denar bi se začel nakazovati z računa Fontika takoj, ko bi bili poplačani stroški za prenovo Pretorske palače,³⁸ sklep, da se ustanovi poseben beneficij za gradnjo stolnice iz naslova prihodkov urada kapitana Slovanov, pa je nato 8. februarja 1740 potrdil tudi *Senato Mare* v Benetkah.³⁹ Tako je koprski *podestà*, ki je z dovoljenjem prej omenjenega beneškega Senata odobril vsa posojila za javne namene, na prošnjo obeh prokuratorjev 14. avgusta 1743 odobril posojilo pri Fontiku v višini 800 dukatov *affine di perfezionare il coro della chiesa stessa*.⁴⁰ Prokuratorja sta posojilo potrebovala zgolj za plačilo izvajalcev gradnje, saj sta gradbeni material za prezidavo kora zagotovila že prej.⁴¹

Tako so zidarji jeseni leta 1743 po naročilu cerkvenih oskrbnikov Gravisija in Tarsie že začeli kopati temelje novega kora,⁴² vendar pa se je gradnja kmalu ustavila: škofu Agostinu Brutiju se je predelava obstoječega kora zdela nepotreben strošek, zato je novi gradnji nasprotoval.⁴³ Prokuratorja sta mu svojo odločitev za gradnjo skušala obrazložiti v pismu, poslanem 3. novembra 1743,⁴⁴ iz katerega je mdr. razvidno tudi, da sta Gravisija in Tarsia leta 1737 sama in ob odobravanju meščanov (najverjetneje predvsem koprškega plemstva) izbrala arhitekta Giorgia Massarija in mu poslala v pregled načrte za prenovo koprške stolnice iz leta 1690 ter že omenjeni model cerkve, Massari pa je poslal nove, tudi v zvezi s prenovo kora, ki ga je ocenil kot *deforme et in nulla corrispondente al resto della fabrica*. Še posebej zanimiv je razlog, zakaj sta izbrala prav tega arhitekta: ... *Sig.^r Zorzi Massari, quale [per] le chiese costrutte nella Dominante, et altre cospicue Città merita il vanto del più segnalato de nostri tempi*. Prokuratorja sta torej za prenovo koprške stolnice zavestno izbrala tedaj najboljšega arhitekta za gradnjo cerkva v državi, ki si je do takrat že ustvaril ugled s projekti za beneške cerkve, kot so Santa Maria della Consolazione – Fava, Gesuati, San Marcuola in SS. Biaggio e Cataldo, ter z zmago na javnem natečaju za sirotišnico in cerkev Pietà, v ne tako oddaljenem Vidmu (Udine) pa je naredil načrte za fasado patriarhove kapele San Antonio Abbate ter za samostanski cerkvi Beata Vergine delle Sette Dolori in Santo Spirito.⁴⁵ Massarijeve načrte sta prokuratorja nato

³⁸ Gl. prilogo 3.

³⁹ Senato Mare. Cose dell'Istria, *Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria*, 17/1–2, 1901, str. 42.

⁴⁰ Senato Mare 1901 (op. 39), str. 52. Koprski *podestà* je tako moral mdr. leta 1733 preveriti, ali so v Rovinju kreditno dovolj sposobni za najem posojila 2000 dukatov za gradnjo tamkajšnje nove stolnice; Senato Mare je najem posojila rovinjskim meščanom odobril 1. januarja 1734 (Senato Mare 1901 (op. 39), str. 31–32).

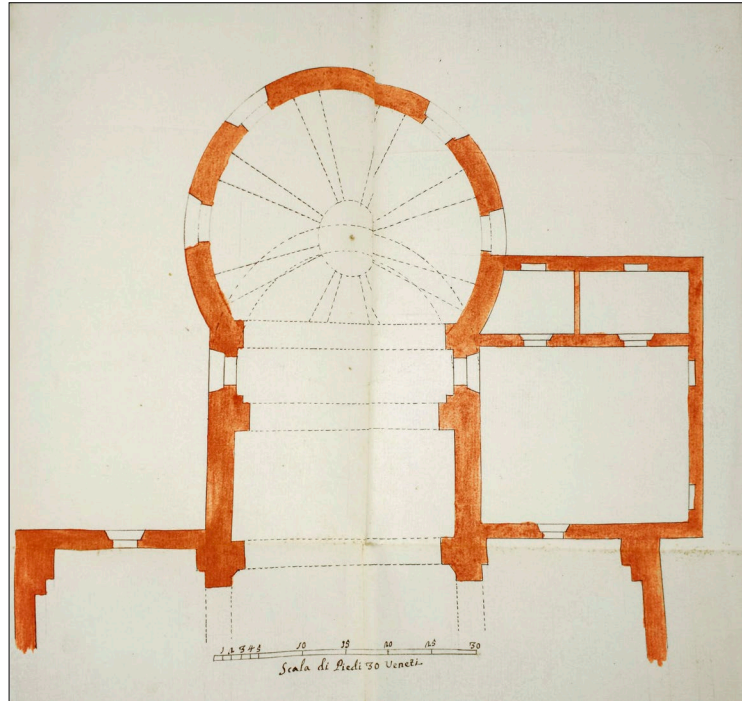
⁴¹ ŠAK, KA 752, P. Proc.^{ri} la Fabrica della Citta di Capodistria. C. Chiesa: Il Vescovo, N.° 25, fol. 99–101v. Gl. prilogo 4.

⁴² SERAŽIN 2004 (op. 2), str. 207, priloga 1.

⁴³ SERAŽIN 2007 (op. 2), str. 151.

⁴⁴ Gl. prilogo 4.

⁴⁵ MASSARI 1971 (op. 8); SERAŽIN 2007 (op. 2).

2. Giorgio Massari:
načrt za prezidavo kora koprške
stolnice, 1738, Biblioteca civica
di Bassano del Grappa

pritrčila na notranjo stran cerkvenih vrat in jih s tem postavila na ogled širši javnosti, ki je bila nad njimi v celoti navdušena, potrdili pa so jih tako škof Bruti⁴⁶ in člani mestnega Velikega sveta kot *podestà* in kapitan ter Senat, pri čemer so svetniki prav v zvezi z načrti za večji kor imeli poleg praktičnih v mislih tudi svoje, povsem politične razloge.⁴⁷

Škof se je v zvezi s sporom glede po njegovem nepotrebne predelave kora koprške stolnice že 8. oktobra 1743 pritožil pri najvišji instanci oblasti, beneškem dožu Pietru Grimaniju (1677–1752, dož od 1741), ta pa se je v sporu med prokuratorjema oziroma koprsko mestno upravo in škofom postavil na stran slednjega in s pooblastili, utemeljenimi na starejših podobnih primerih v drugih mestih *Serenissime*, 18. aprila 1744 z dekretom gradnjo novega kora ustavil.⁴⁸

Doževo vmešavanje v zadeve komuna med mestnimi svetniki ni naletelo na odobravanje, ampak so ravno nasprotno, dekretu navkljub, sprejeli odločitev, da s prenovo kora nadaljujejo,⁴⁹ saj so s tem branili ne le pravico komuna do samostojnega in neodvisnega odločanja v laičnih zadevah v

⁴⁶ Gl. prilogo 4. Iz pisma je tudi razvidno, da leta 1738 na severni strani načrtovanega cerkvenega kora še ni bilo sedanje palače Bruti, temveč le pokopališče.

⁴⁷ SERAŽIN 2007 (op. 2), str. 150. Z novim korom stolnice, zgrajenim do leta 1722, se je porušila stara prostorsko izražena hierarhija cerkvenih in mestnih oziroma državnih dostojanstvenikov, ki so prisostvovali obredom, saj za laične predstavnike oblasti ni bilo več prostora v neposredni bližini velikega oltarja. Zato so svetniki zagovarjali povečanje stolničnega kora, da bi lahko sprejel vse predstavnike Cerkve, vključno z duhovniki, in s tem sprostil prostor ob oltarju za koprsko plemstvo.

⁴⁸ SERAŽIN 2004 (op. 2), str. 208. Dož Grimani je še posebej izpostavil, *chè la Fabrica del Coro di cotesta Chiesa Cathedrale ideata dalli Procuratori della Fabrica della Chiesa stessa vendasi superflua, et inutile [per] esser sufficiente il già eretto con molta spesa l'ano 1716.*

⁴⁹ ŠAK, KA Ms 15, fol. 31. Veliki svet je sklep, da se kor zgradi v skladu z Massarijevimi načrti, sprejel 4. novembra 1744.

zvezi s stolnico, temveč tudi mestni statut, na katerem je temeljila vsa mestna uprava.⁵⁰ Kljub podpori članov Velikega sveta sta prokuratorja Tarsia in Gravisi dožvevo in škofovo nasprotovanje izvedbi Massarijevih načrtov razumela kot nezaupnico in 23. maja 1744 odstopila s položaja prokuratorjev koprskе stolnice, posle pa predala mestnim sindikom.⁵¹ Njun odstop je izzval krajšo politično krizo ne le v laični upravi koprskе stolnice, temveč tudi v odnosih med mestno upravo in Benetkami. Čeprav je *podestà* Francesco Minotto v soglasju s škofom Brutijem predlagal Velikemu svetu več kandidatov za nove prokuratorje koprskе stolnice, le-ti v Velikem svetu tudi po več poskusih niso bili potrjeni, saj jim ni uspelo dobiti za izvolitev potrebne večine glasov.⁵² Še 16. januarja 1745 je moral koprski *podestà* Senatu poročati, da novih stolničnih prokuratorjev še vedno niso izvolili.⁵³

To se je končno zgodilo 1. aprila 1745,⁵⁴ ko sta bila izvoljena Mattio Gravisi in Giacomo del Tacco, pri čemer je drugi že kmalu po nastopu funkcije umrl, tako da je zadeve v zvezi s stolnico večino časa vodil Gravisi sam.⁵⁵ Iz dokumentov je razvidno, da je škof Bruti do konca svojega življenja nasprotoval gradnji novega kora koprskе stolnice, tako da tudi v času teh dveh prokuratorjev do nje ni prišlo.⁵⁶

Zadeve so se začele premikati šele z nastopom novih protagonistov: leta 1747 je mesto dobilo novega *podestà* in kapitana Giovannija Gabriela Badoerja,⁵⁷ 18. decembra istega leta pa je bil imenovan tudi novi koprski škof Giovanni Battista Sandi (1747–1756).⁵⁸ Veliki svet je 17. marca 1748 za prokuratorja koprskе stolnice ponovno izvolil Alviseja Tarsio in poleg njega novega oskrbnika Francesca Barbabianco⁵⁹ ter 11. julija skupaj s *podestàjem* in kapitanom sprejel odločitev o gradnji novega kora v koprski stolnici.⁶⁰ Najbrž zato, da bi se zavarovali pred ponovnim vmešavanjem doža Grimanija in njegovim morebitnim nasprotovanjem gradnji, sta prokuratorja Tarsia in Barbabianca po nasvetu *gli voti universali di questa Città* 10. avgusta 1748 poslala pismo Giovanniju Poleniju (1683–1761), profesorju astronomije, matematike in eksperimentalne fizike na univerzi v Padovi

⁵⁰ Gl. prilogo 5.

⁵¹ Gl. prilogo 5.

⁵² Gl. prilogo 5.

⁵³ Senato Mare 1901 (op. 39), str. 54: *Rifiutati dal Cons.º di Capodistria i due procuratori della fabbrica di quella Chiesa Cattedrale proposti in luogo dei due primi rinunciatarii, il Pod. Diconcerto con Mons. Vescovo ne proponga due altri.*

⁵⁴ ŠAK, Stampa della Curia episcopale di Capodistria, pag. 65: 1745. 16. Febbraio In Pregadi. Al Podestà, e Cap. di Capodistria. Essendo stati dal Consiglio di cotesta Città reggetti li due Procuratori della Fabrica della Chiesa Cattedrale, che da Voi erano stati proposti in luogo delli due primi, quali han rinunciato all'impiego, siccome intendemo per le vostre 2. del passato Ottobre, è publica volontà, che deuenir abbiate senza ritardo, di concerto con cotesto Monsign. Vescouo alla nomina d'altri due Soggetti di qualità, e capaci di ben supplire l'incarico, per auerli secondo il solito à proporli al Cons., da cui confidiamo, siamo persuasi, che saranno approuati. Tuttauia se per auentura venissero ad esser di nuouo ricasati, come li due precedentemente eletti, douerete immediate portarsene le notizie per quelle vltteriori risoluzioni, che conuenissero. /.../ Capo d'Istria dalla Cancellaria Episcopale li 12. Febraro 1745 Francesco Venier Canc. Episc.:

⁵⁵ Gl. prilogo 1.

⁵⁶ ŠAK, Stampa della Curia episcopale di Capodistria.

⁵⁷ PUSTERLA 1891 (op. 17), str. 14.

⁵⁸ Škof Giovanni Battista Sandi (1704–1785) je v času svojega škofovanja v Kopru poskusil zatrete češčenje sv. Nazarija in bil zaradi upora Koprčanov prestavljen za škofa v Belluno; gl. BABUDRI 1909 (op. 25), str. 234.

⁵⁹ ŠAK, KA Ms 15, fol. 26v.

⁶⁰ Senato Mare 1901 (op. 39), str. 59.

in tedaj eni najpomembnejših avtoritet Beneške republike na arhitekturnem področju,⁶¹ s prošnjo, da bi pregledal in ocenil Massarijeve načrte, ki sta jih priložila pismu, in mu ponudila tudi kritje potnih stroškov, če bi se učenjak odločil obiskati Koper in si stavbo ogledati na kraju samem.⁶²

Zaplet s koprsko stolnico in arhitektova »samovoljna« izdelava načrtov za predelavo kora, za katere ni bil naprošen,⁶³ sta namreč v očeh doža Pietra Grimanija postavila pod vprašaj tako Massarijev arhitekturni ugled kot njegova druga javna naročila v Benetkah. Tako je Marc' Antonio Grimani po naročilu svojega brata, beneškega doža in tedanjega glavnega upravnika beneške sirotišnice *della Pietà*, 8. decembra 1744 pisal Poleniju⁶⁴ v Padovo in ga prosil, naj pride v Benetke in si še enkrat ogleda Massarijeve načrte za sirotišnico in cerkev, ki sta bili tedaj v gradnji;⁶⁵ načrti so bili na javnem natečaju izbrani že leta 1736, potrdil pa jih je Grimanijev predhodnik, dož Alvisè Pisani (1664–1741).⁶⁶ Poleni se je v Benetke odpravil skupaj s kolegom in prijateljem, matematikom in inženirjem Bernardinom Zandriniem (1679–1747)⁶⁷ v času karnevala leta 1745, obisk pa sta nameravala izkoristiti tudi za ogled drugih stavb v mestu.⁶⁸ Svoje mnenje o Massarijevih načrtih sta podala že drugič po letu 1742 in tudi tokrat sta jih pohvalila ter dodala nekaj predlogov za izboljšave v zvezi z akustiko cerkve in višino njene fasade.⁶⁹

Koprška prokuratorja sta si od Polenija verjetno obetala podobno potrditev Massarijevih načrtov za koprsko stolnico kot v primeru beneških za sirotišnico, vendar pa sta odgovor od padovanskega učenjaka prejela šele potem, ko je v njunem imenu pri njem posredoval njun rojak Giovanni Rinaldo Carli, kot je razvidno iz Polenijevega odgovora 16. januarja 1749.⁷⁰ Poleni je v zvezi z novim korom koprške stolnice predlagal postavitev optične ovire, ki bi uravnotežila proporce kora z ladijskim delom cerkve, in s tem naročnikom dal smernice, na podlagi katerih je Massari moral del svojih načrtov spremeniti.⁷¹

⁶¹ Poleni je bil izrazit teoretik, ki se je ukvarjal predvsem z eksperimentiranjem struktur, konstrukcijsko statiko in zakoni, ki jo opredeljujejo, zato so ga povabili tudi v Rim, da bi dal svoje mnenje o prenovi Michelangelove kupole na baziliki sv. Petra. Njegovo najpomembnejše delo je traktat o Vitruvijevi teoriji arhitekture (1739–41), ki kaže, da se je osebno nagibal k preprostosti in treznosti prihajajočega novega arhitekturnega stila, s svojimi pogledi pa je pomembno vplival tudi na svojega učenca Tommasa Temanzo (*Illuminismo e architettura del '700 veneto* (ur. Manlio Brusatin), Resana 1969, str. 61, 183, 185).

⁶² SERAŽIN 2007 (op. 2), str. 234.

⁶³ SERAŽIN 2007 (op. 2), str. 233, priloga 21. Giorgio Massari je v zvezi z zapletom glede predelave kora koprške stolnice 12. julija 1744 koprskemu škofu Agostinu Brutiju napisal posebno izjavo, v kateri je potrdil, da je načrte za novi kor narisal na lastno pobudo.

⁶⁴ Poleni je bil 1732 imenovan za zunanjega strokovnega svetovalca *Magistrato alle Aque* (Joseph RYKWERT, *I primi moderni. Dal classico al neoclassico*, Milano 1994², str. 401, op. 106), Zandrini pa je bil proto tega upravnega organa Beneške republike in je 17. novembra 1745 ocenil tudi Massarijeve načrte za zaključek fasade rezidenčnega poslopja vile Manin v Passarianu (Biblioteca Comunale di Udine, Manin, Ms. 1114).

⁶⁵ Biblioteca del Museo Correr (BMC), Codice Cicogna 2320, III. Intorno la nuova Fabbrica del Pio Luogo della Pietà di Venezia, pag. 1, pismo Marc'Antonia Grimanija Giovanniju Poleniju, 8. 12. 1744.

⁶⁶ MASSARI 1971 (op. 8), str. 71.

⁶⁷ Giulio NATALI, Zandrini, Bernardino, *Dizionario biografico degli Italiani*, 1937, https://www.treccani.it/enciclopedia/bernardino-zandrini_res-b901fa57-8bb8-11dc-8e9d-0016357eee51_%28Enciclopedia-Italiana%29 (15. 9. 2022).

⁶⁸ BMC, Codice Cicogna 2320, III. Intorno la nuova Fabbrica del Pio Luogo della Pietà di Venezia, pag. 2, pismo Bernardina Zandrinija Giovanniju Poleniju, 29. 1. 1745.

⁶⁹ BMC, Codice Cicogna 2320, III. Intorno la nuova Fabbrica del Pio Luogo della Pietà di Venezia, pag. 3, poročilo Giovannija Polenija in Bernardina Zandrinija za doža Pietra Grimanija, 4. 2. 1745.

⁷⁰ SERAŽIN 2007 (op. 2), str. 236, priloga 23.

⁷¹ SERAŽIN 2007 (op. 2), str. 152–153.

Gradnja stolnice se je s tem končno lahko nadaljevala: že 25. junija 1749 so začeli podirati del sten starega kora, s posvetitvijo temeljnega kamna, ki ga je deset dni kasneje slovesno položil novi koprski škof Giovanni Battista Sandi,⁷² pa se je pod vodstvom prota Domenica Schiavija (1718–1795) in njegove delavnice iz Tolmezza začela gradnja novega.⁷³ Z odkritjem velike slike v kornem zaključku 25. junija 1750 je bila arhitekturna prenova koprške stolnice, ki je pripeljala do današnje podobe cerkve, končana.⁷⁴

Prokuratorji, odgovorni za Massarijeve načrte koprške stolnice

Iz kratkega povzetka zgodovine gradnje nove koprške stolnice je razvidno, da so imeli ključno vlogo pri izbiri arhitektov in gradbenikov prokuratorji koprške stolnice, med njimi pa so bili daleč najpomembnejši Benvenuto markiz Gravis, Alvisi grof Tarsia in Francesco Barbabianca.

Gravisija in Tarsio je na to funkcijo aprila 1736 izvolil *podestà* in kapitan Giovanni Alvisi Bragadin, službo pa sta opravljala tri zaporedne mandate vse do svojega predčasnega odstopa leta 1744.⁷⁵ O Benvenuto Iseppu Gravisiju je zaenkrat znanega bolj malo: rodil se je leta 1679 Giovanniju Battisti in Heleni Gravis, roj. Petronio.⁷⁶ Funkcijo prokuratorja koprške stolnice je tako rekoč nasledil od svojega strica Giovannija Nicolòja Gravisija, še prej pa na tej funkciji lahko zasledimo tudi Benvenutovega bratranca Dionisija Gravisija.⁷⁷ Pred prokuratorstvom koprške stolnice je Benvenuto v letih 1709–1713 izterjeval livele za koprsko bratovščino Križanega pri Sv. Tomažu,⁷⁸ do smrti leta 1746⁷⁹ pa je opravljal tudi funkcijo prokuratorja bratovščine sv. Roka in poskrbel, da so za načrte za novi oltar, ki ga je bratovščina imela v stolnici, uporabili tiste, ki jih je Giorgio Massari leta 1743 pripravil za oltar sv. Marka; Gravis je za izdelavo oltarja sv. Roka v svoji oporoki, katere izvršitelj je bil Alvisi

⁷² ŠAK, KA Ms 15, fol. 31: *L. D. S. a 5 Lug.º 1749. In questo giorno fù dà S. E. MonSig.º Gio: Batta: Sardi Digniss.ºmo Nostro Vescovo assistito da Molti Reud.ºmi SS.ºri Can.ºci, et altri Mol.ºo Reud.ºi Sacerdotti Pontificalm.ºte vestito benedeta, e posta in opera la p.ºma Pietra del Nouo Coro /.../.*

⁷³ Helena SERAŽIN, Schiavi in Istria, *Domenico Schiavi. Arte e architettura di una bottega friulana tra XVIII e XIX secolo* (ur. Gianluca Paron), Trieste 2020, str. 361–364.

⁷⁴ ŠAK, KA Ms 15, fol. 49.

⁷⁵ ŠAK, KA Ms 15, fol. 1v: *L. D. 1741. Aministrazione di me Aluise Tarsia Proc.ºr della Fabrica della Chiesa Cathedrale eletto dall'Ecc.ºmo Sig.º Gio: Aluise Bragadin Pod.º, e Cap.º lan[n]o 1736 e confermato nel Ap[ri]lle Magg.º Cons.º, e riconfermato lan[n]o 1739 – 26 Ap[ri]lle, e 1742 22 Ap[ri]lle, essendo mio Collega il Sig.º M.º Benvenuto Gravis quale [per] giuste cause non hauendo potuto accettare d.ºta aministrazione, sarà dello stesso sott.º. Gl. prilogo 1.*

⁷⁶ ŠAK, Ž Kps MKK 11, Matična knjiga krščenih, zvezek XI (1675–1686), fol. 58: *Adi 7 Agosto 1679. Benvenuto et Isseppo figliolo del Sig.º Gio Batta Gravis Marchese et della S.ºm Elina sua moglie e statto batezatto da me P. Fran.ºo Manzuli C. S. Ecc.ºmo Sig.º D.º Nicolò del Tacco Com.ºe con S.ºra Incinta, figl.ºa del Ecc.ºmo S.ºr Nicolò Gravis.*

⁷⁷ Gl. prilogo 1. Družinsko drevo Benvenuta Gravisija do njegovega starega očeta Benvenuta Gravisija (1610–1670), poročenega z Letizio Sabini, je narisano ob oporoki slednjega 10. 11. 1663 (Pokrajinski arhiv Koper (PAK), Družinski arhiv Gravis, škatla 32, SI_PAK/0299/015).

⁷⁸ Zdenka BONIN, *Bratovščine v severozahodni Istri v obdobju Beneške republike*, Koper 2011, str. 283.

⁷⁹ ŠAK, Ž Kps MKU 6, Matična knjiga umrlih, zvezek VI (1740–1772), fol. 45v: *13 Marzo 1746. Nob. Sig.º M.º Benvenuto Gravis d'anni 66 c.ºa sacramentato passò da q.ºta all'altra Miglior vita, e fù posto in deposito nella Chiesa de R.R. P.P. Capucini. Z ženo Alvis Gravis (1680–1758) je bil pokopan v koprski kapucinski samostanski cerkvi sv. Marte (Melih FAJIC, Pokopavanje koprškega plemstva v škofijskih in redovnih cerkvah ter na pokopališčih. Izsledki analize podatkov koprskih mrliških matičnih knjig med letoma 1700–1799, Koper 2015 (tipkopis prispevka na konferenci), str. 7, https://www.academia.edu/31072131/Faji%C4%87_Meliha_2015_Pokopavanje_koprškega_plemstva_v_%C5%A1kofijskih_in_redovnih_cerkvah_ter_na_pokopali%C5%A1%C4%8Du_izsledki_analize_podatkov_koprskih_mrli%C5%A1kih_mati%C4%8Dnih_knjig_med_letoma_1700_in_1799 (13. 4. 2022).*

Tarsia, namenil posebno volilo.⁸⁰ Tarsia je kamnoseku Giovanniju Battisti Bettiniju iz Portogruara v letih 1748 in 1751 na račun za izdelavo oltarja sv. Roka izplačal predujem, kamen za oltar so kupili pri beneškem kiparju Gaetanu Susaliju,⁸¹ kljub temu pa je oltar do začetka 19. stoletja ostal nedokončan.⁸²

Prokuratorja Alvise grof Tarsia in Francesco Barbabianca sta službo prokuratorjev koprške stolnice nastopila 17. marca 1748: na to funkcijo ju je predlagal tedanji koprski *podestà* in kapitan Giovanni Gabriel Badoer,⁸³ njegovo izbiro pa je še istega dne potrdil koprski Veliki svet.⁸⁴ Vpis v računsko knjigo koprške stolnice, s katerim se leta 1748 začne mandat zgoraj omenjenih prokuratorjev, je delo Alviseja Tarsie, ki je odslej v računsko knjigo redno vpisoval prihodke in odhodke stolnice, medtem ko se je Francesco Barbabianca podpisal na dnu vsake strani in s tem potrdil pravilnost Alvisejevega računovodstva. Tarsia in Barbabianca sta stolnična prokuratorja ostala do leta 1751, ko sta ju zamenjala Girolamo Gravisi in Francesco Verzi, ki ju je na to funkcijo predlagal *podestà* in kapitan Francesco Mocenigo.⁸⁵

O prokuratorju Francescu Barbabianci (1695–1753) prav tako ni veliko znanega. Bil je sin Giovannija Andree in Chiare, roj. del Tacco.⁸⁶ Skupaj s starejšim bratom Anteom (1688–1753) in bratrancem Mariom (1694–1754) so bili dediči fidejkomisa, ki ga je leta 1619 z oporoko ustanovil njihov prednik Girolamo Barbabianca.⁸⁷ Francesco je bil leta 1745 poročna priča nečakinje Chiare (1723–1797),⁸⁸ Anteove hčere, ki se je poročila z Girolamom Gravisijem; najdemo ga tudi med podpisniki njune poročne pogodbe,⁸⁹ medtem ko ni videti, da bi si tudi sam kdaj ustvaril dru-

⁸⁰ ŠAK, KA Ms 15, fol. 1.

⁸¹ SERAŽIN 2007 (op. 2), str. 184–186.

⁸² Sara TURK, Baročni oltarji v koprski stolnici in njihova provenienca, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, n. v. 52, 2017, str. 112–113. Kamnosek Bettini naj bi izdelal le kamnito menzo oltarja, leseni nastavek pa je bil najbrž dodan okoli leta 1806.

⁸³ PUSTERLA 1891 (op. 17), str. 14. Giovanni [Zan] Gabriele Badoer je bil koprski *podestà* in kapitan v letih 1747–1748.

⁸⁴ ŠAK, KA Kps Ms 15, pag. 26: *L[aus] D[io] S[anto] 1748 17. Marzo. Amministrazione delle rendite della Chiesa Cattedrale tenuta da me Alvise Tarsia Proveditore eletto da S[ua] E[ccellenza] Podestà e Capitano Zan Gabriel Badoer e confermato in questo giorno dal Spettabile Maggior Consiglio, essendo mio Collega il Sig[nor] Francesco Barbabianca mio cognato dal quale sarà sottoscritto per non hauer egli potuto scriver la presente e Deue Dar, come segue.*

⁸⁵ ŠAK, KA Kps Ms 15, fol. 52v.

⁸⁶ ŠAK, Ž Kps MKK 13, Matična knjiga krščenih, zvezek XIII (1689–1707), fol. 92v: *Adi 31 Maggio 1695. Furono [per] me D. Dom.^{co} Mazzetti Decano, et Can.^o fatte le cerimonie del Battesimo alla Crescenia Francesco, et Bartolomeo figliolo dell'ill.mo S.^r q.^m Andrea Barbabianca, et della Ill.ma S.^{ra} Chiara sua Consorte naque li p.^{mo} Gen.^o Cad.^{to} gli fù data l'acqua in casa in periculo morir d'licentia Decani del Sr Dr D.^o Gio. Del Tacco Can.^o furono Comp.^r all'Aqua l'ill.mo S.^r d.^r Mattio Barbabianca con la assistenza della S.^{ra} Lucretia Gravise fia del Ec. Sr Iseppo Mar.^{se} et alli ... l'ill.mo Sr Nicolò Manziol [per] Procura, et la Sg.^{ta} S.^{ra} Lucretia Gravisi. ŠAK, Ž Kps MKU 6, Matična knjiga umrlih, zvezek VI (1740–1772), fol. 90v: *Adi 26 Maggio 1753. Il Nob. Sig. Fran.^{co} Barbabianca d'anni 58 Sacramentato fù sepolto à S. Fran.^o.**

⁸⁷ MAVRIČ 2017 (op. 1), str. 31–32, 38.

⁸⁸ ŠAK, Ž Kps MKK 14, Matična knjiga krščenih, zvezek XIV (1707–1730), fol. 141v: *Adi 9 Settembre 1723. Chiara Rosa Maria figlia dell'ill.mo Sig.^r Anteo Barbabianca, e dell'ill.ma Sig.^{ra} Ellena Petronio sua Consorte nata li 30. Agosto prossimo passato fù battezzata dal Rmo Sig.^r Agostin Brutti Abbatte d'Asolo, Comp.^{re} il Sig.^r Nicolò Fiseral Gouvernator dell'Armi, Comre l'ill.ma Sig.^{ra} Anna Maria Grisoni, Assistente il Nob. Sig.^r And.^a del Tacco del Sig.^r Giacomo. ŠAK, Ž Kps MKU 7, Matična knjiga umrlih, zvezek VII (1773–1798), fol. 151: *Adi 28 Ottobre 1797. La Nob. Sig.^{ra} Chiara Moglie del Nob. Sig.^r Girolamo Mc Gravisi, nata Barbabianca d'anni 74. c.^a munita de SS.mi Sacramenti sepolta in questa Cattedrale.**

⁸⁹ ŠAK, Ž Kps MKP 5, Matična knjiga poročenih, zvezek V (1689–1755), fol. 253: *Adi 12 7bre 1745. Dispensati dalla S. Sede us in Offi passati Io R. Andrea del Vaccovic GnlI nella Chiesa di S. Cristofforo Testimonij il Nob. Sig.^r Francesco Barbabianca, e l'illmo Sig.^r Antonio Bochinna servarij servandio ho congiunto nel Santo Matrimonio il Nob. Sig.^r Mc Girolamo Gravisi q.^m Dionisio con la Nob. Sig.^a Chiara Barbabianca de Nob. Sig.^r Anteo li 18 cor.^{te}*

žino. Leto pred tem (1744) je bil vpisan na sezname naročnikov, ki jih je na koncu zvezkov *Poesie drammatiche* Apostola Zena (1668–1750) objavil založnik Giambatista Pasquali,⁹⁰ kar bi lahko kazalo na njegov interes za poezijo in dramatiko ali vsaj za avtorja, saj je Apostolov starejši brat Nicolò del otroštva preživel v Kopru pri svojem stricu, škofu Francescu Zenu (1660–1680).⁹¹ Na teh seznamih, na katerih lahko zasledimo številne akademike – pesnike, literate, zgodovinarje in druge učenjake –, so poleg Francesca vpisani še nekateri drugi njegovi rojaki iz Kopra, npr. Gian Rinaldo Carli, Giuseppe Gravisi in Cristoforo Tarsia,⁹² vsi trije člani koprške akademije *dei Risorti*.⁹³

Iz zapisa v stolnični računski knjigi ob prevzemu funkcije leta 1748 izvemo še pomemben podatek, ki nam pomaga pri identifikaciji prokuratorja, ki je imel med vsemi tremi najdaljši staž: Francesco Barbabianca in Alvise Tarsia sta bila namreč svaka,⁹⁴ saj je bil Alvise poročen s

3. Portret kanonika Nicolòja Tarsie iz nekdanje zbirke portretov v palači Tarsia, prva polovica 16. stoletja, Pokrajinski muzej Koper

nella Chiesa di S. Tomaso li fa da me nella Messa impartita la consueta Benedizione. PAK, Rodbina Gravisi, škatla 31, SI_PAK/0299/014, Poročne pogodbe članov rodbin Gravisi, Barbabianca in Bocchina 1574–1871, Poročna pogodba med Chiaro Barbabianca in Girolanom Gravisijem 1745.

⁹⁰ Marco BIZZARINI, Zeno, Apostolo, *Dizionario biografico degli Italiani*, 100, 2020, https://www.treccani.it/enciclopedia/apostolo-zeno_%28Dizionario-Biografico%29 (16. 7. 2022). Apostolo Zeno, nečak koprškega škofa Francesca Zena, je bil pesnik, libretist, novinar in zgodovinar, ki je leta 1691 v Benetkah ustanovil akademijo *degli Animosi*, združbo izobražencev, ki so se srečevali, da bi razpravljali o literaturi, estetiki, filozofiji in glasbi. Akademija je delovala do 1711, nato pa se je 1716 reaktivirala. Zeno je 1718 šel na Dunaj, da bi postal dvorni pesnik, in se vrnil v Benetke leta 1731. Leta 1710 je skupaj s Scipionem Maffejjem, Antoniom Vallisnerijem in Pier Cateirinom Zenom ustanovil časopis *Giornale de' letterati d'Italia*, v katerem sta bila urednika za področje matematike Giovanni Poleni in Bernardino Zendrini; časopis je izhajal do 1740.

⁹¹ Francesco NEGRI, *La vita di Apostolo Zeno*, Venezia 1816, str. 26–29. Apostolovega brata Nicolòja je škof Francesco Zeno (1623–1680) po smrti svojega brata Pietra, njunega očeta, leta 1670 vzel k sebi v Koper, ko je bil ta star pet let, in tam skrbel za njegovo izobrazbo. Nicolò Zeno se je v Benetke vrnil šele po škofovi smrti leta 1680 in šolanje nadaljeval s tri leta mlajšim bratom Apostolom na *Collegio di Castello*. Škof Zeno je poskrbel tudi za njuno mlajšo sestro Mario in jo zaupal v varstvo koprskim avguštinkam pri sv. Blažu.

⁹² Prim. Apostolo ZENO, *Poesie drammatiche di Apostolo Zeno. Già Poeta e Istorico di Carlo VI. Imperadore e ora della S. R. Maestà di Maria Teresa Regina d'Ungheria, e di Boemia ec. ec.*, 3, Venezia 1744, str. 436–437.

⁹³ Baccio ZILLOTTO, *Accademie ed Accademici di Capodistria (1478–1807)*, *Archeografo Triestino*, s. 4, 7, 1944, str. 162–163, 205. O delovanju koprške akademije *dei Risorti* v Carlijevem času gl. tudi Salvator ŽITKO, Carlijevo delovanje v koprskih akademijah 18. stoletja, *Acta Histriae*, 5, 1997, str. 59–78.

⁹⁴ ŠAK, KA Ms 15, fol. 26. ŠAK, Ž Kps MKP 5, Matična knjiga poročenih, zvezek V (1689–1755): 31 Ag.to 1727. *Dispensato da Monsig.^r Borromeo le 3 putt.ⁿⁱ e dalla S. Sede l'impedimento del 4.º grado, et distantio 2.^{di} di affinità tra essi assist: Io Decano Gerardini nella Chiesa de PP. Cappuccini Interogai il Sig.^r Conte Alvise Tarsia del Sig.^r Conte Giovanni, et la N. Sig.^a Ariadna Barbabianca V.^a in primo uoto dal N. Sig.^r Nicolo Gauvardo, intorno al loro Mutuo*

Francescovo sestro Ariadeno (1691–1758).⁹⁵ V Kopru sta v času gradnje nove stolnice namreč živela dva grofa z imenom Alvise Tarsia, ki sta pripadala dvema različnima vejama te družine. Predstavnik prve so stanovali v hiši v kontradi di San Pietro, na ulici Cappuccini v bližini kapucinske cerkve sv. Marije Magdalene in Marte.⁹⁶ Zadnji predstavnik te veje, dr. Alvise grof Tarsia (1721–1803),⁹⁷ imenovan tudi Tarsietto, je bil sin Giacoma in Chiare, roj. Contesini, in pravnuk skladatelja in stolničnega organista Antonia Tarsie.⁹⁸ Morda je prav on leta 1728 postal član tretjega reda sv. Frančiška in bratovščine vrvarjev (kordilijerji) v minoritski cerkvi sv. Frančiška v Kopru.⁹⁹ Študij prava na univerzi v Padovi je zaključil leta 1743 in je poslej v uradnih dokumentih uporabljal doktorski naziv.¹⁰⁰ Umrli je neporočen in brez potomcev ter bil pokopan v koprski cerkvi sv. Frančiška,¹⁰¹ skoraj vse svoje premoženje pa je zapustil v pobožne namene in za mestno bolnišnico sv. Nazarija.¹⁰²

Druga veja družine Tarsia je živela v kontradi Ponte-piccolo, v palači na ulici Orti grandi,¹⁰³ ki jo je dr. Andrea Tarsia, stric skladatelja Antonia Tarsie, kupil od družine Pecico iz Oprtalja in jo v letih

consenso di contrahere il S. Matrimonio, et autolo da ambidue aff.° li conguinsi nel S. Vincolo presenti li R.R. P.P. Santi da Venetea Guardianio, et Raimondo da Pordenon di Famiglia de Cappuccini.

- ⁹⁵ ŠAK, Ž Kps MKK 13, Matična knjiga krščenih, zvezek XIII (1689–1707), fol. 43v: *Adi 8 7bre 1691. Ariadena et Maria figliola dell'ill.mo S.r Cesare Barbabianca, et della Ill.ma S.ra Ariadena sua Consorte, hebbe la acqua in Casa in pericolo di morte da me Sig.r decano sotto li 4 d.to furono supplite le ceremonie da me Sup.to nella Chiesa del Carmine li 2.do Luglio 1692 Comp.ra l'ill.mo S.r Cos.°e Marin Borisi, et l'ill.mo S.r D.r Raimondo Fini.* ŠAK, Ž Kps MKU 6, Matična knjiga umrlih, zvezek VI (1740–1772), fol. 110v: *Adi 13 Feb.° 1758. La Nob. Sig.a Ariadena Barbabianca d'anni 60 Sacramentata fù sepolta a S. Fran.°*
- ⁹⁶ Andrea TOMMASICH, *Famiglie capodistriane esistenti nel secolo XVI. Con cenni storico-biografici*, Capodistria 1886, str. 16. Hišo so kasneje posedovali dediči Giuseppeja Schera. Po Edviliju Gardini naj bi bila hiša Tarsia na današnji Goriški ulici št. 5 (GARDINA 1994 (op. 1), str. 13, op. 15).
- ⁹⁷ ŠAK, Ž Kps MKK 14, Matična knjiga krščenih, zvezek XIV (1707–1730), fol. 118v: *Alvise, e Valentin figlio del Nob. Sig.r Giacomo Tarsia, e della Nob. Sig.ra Chiara sua Consorte, nato li 14 corrente fù battezzato da me D. Girolamo Gravise, Comp.re il Sig.r Co.°e Carlo Tacco, Comre fa Sig.ra Regina Mar.°e Gravise con l'assistenza del Sig.r Mar.°e Pietro Gravise.* TOMMASICH 1886 (op. 96), str. 16. Alvise Tarsia, im. Tarsietto, naj bi umrl 1. 9. 1803 v Kopru in bil naslednji dan pokopan v cerkvi sv. Frančiška.
- ⁹⁸ PAK, KP, 312, Družina Tarsia, šk. 1, 1715–1719. Mapa 2, Tarsia, anonimna genealogija 18.–19. stoletje. Giacomo Tarsia je potem, ko je bil grofovski naslov priznan njegovim sorodnikom iz druge veje družine, tudi sam zaprosil za priznanje naslova za svojo družinsko vejo in ga dobil potrjenega 6. 9. 1727; gl. GARDINA 1993 (op. 1), str. 23–24.
- ⁹⁹ PUSTERLA 1891 (op. 17), str. 21. Minoritski samostan v Kopru je bil ukinjen leta 1806. Na seznamu tretjerednikov in članov bratovščine vrvarjev je leta 1728 zapisan *Dr. Alvise conte Tarsia fù Giovanni – Gentiluomo*. Akademski naslov ga identificira s tem Alvisejem Tarsio, medtem ko navedba imena očeta kaže, da bi lahko šlo za Alvisa iz druge veje te družine. Pusterla je pri navajanju podatkov tu naredil napako.
- ¹⁰⁰ *Studenti istriani e fiumani all'Università di Padova dal 1601 al 1974* (ur. Luciana Sitran Rea, Giuliano Piccoli), Treviso 2004 (Contributi alla storia dell'Università di Padova, 38), str. 74.
- ¹⁰¹ ŠAK, Ž Kps MKU 8, Matična knjiga umrlih, zvezek VIII (1799–1806), fol. 26v: *Adi 12 Agosto 1803. Il Nob. Sig.r Co. Alvise Tarsia q.m Giacomo d'anni 82, munito de SS.mi Sagram.°, e Pontif.°, mori li 10 Corrente alle 11 ½ della notte, e fatte l'esequie nella Cattedrale fu sepolto nella Chiesa di S. Francesco.*
- ¹⁰² TOMMASICH 1886 (op. 96), str. 16; GARDINA 1981 (op. 1), str. 112, op. 15. Začetek oporoke dr. Alviseja Tarsie z dne 4. 9. 1803 je objavljen v GARDINA 1993 (op. 1), str. 22. PAK, Družinski arhiv Madonizza, šk. 23, kopija oporoke dr. Alviseja Tarsie.
- ¹⁰³ TOMMASICH 1886 (op. 96), str. 16. GARDINA 1981 (op. 1), str. 113: Ta veja družine Tarsia je izumrla s Francescom Tarsio, ki je svoje premoženje, vključno s palačo, zapustil gospe Moreschi-Giorgio, konec 19. stoletja pa so palačo podedovali baroni-markizi Polesini iz Poreča; v začetku 20. stoletja je bil njen lastnik Biagio Cobol, kapitan pri avstrijskem Lloydju, pred drugo svetovno vojno pa družina Scampicchio. Kapitan Cobol je zbirko 15 portretov družine Tarsia v dvajsetih letih 20. stoletja podaril koprskemu muzeju, vendar sta se dva izgubila. Pokrajinski muzej Koper tako danes hrani 13 portretov članov družine Tarsia.

1669–1670 temeljito predelal v razkošno rezidenco s poslikano vhodno vežo in bogato okrašeno glavno fasado. Poleg lepo klesanega portala z letnico 1669 in balkona nad njim jo krasita še napis *Andreas Tarsia I. U. D. Erexit Anno Dni MDCLXX* na konzolah, ki nosijo kip orla z razprtimi krili, ostanek nagrobnika slavnega prednika te družine, vojskovodje Giacoma Tarsie. Ta je za svoje izjemne vojaške zasluge od cesarja Friderika III. prejel grofovski naslov, ki ga je *Magistrato supremo sopra feudi* v Benetkah tej veji družine priznal 10. januarja 1726.¹⁰⁴ Alvise Tarsia (1697–1774), ki je bil član te veje družine, je bil sin Giovannija in Angele, roj. Contesini.¹⁰⁵ Leta 1727 se je poročil z Ariadeno Barbabianca, vendar tudi on ni zapustil potomcev.¹⁰⁶ Edvilijo Gardina navaja, da naj bi prav Alvise v čast potrditve plemiškega naziva dal leta 1726 prirediti 15 portretov pomembnih članov družine, naslikanih večinomoma v 17. stoletju, tako, da so jih lahko vdelali v štukirane okvirje na stenah velike dvorane v prvem nadstropju palače in v sosednjem manjšem salonu.¹⁰⁷ Med njimi je bil tudi njegov, danes žal izgubljeni portret, od katerega se je ohranil le prepis napisa, ki je bil del slike: *ALOYSIUS COMES / DE TARSIA XENODO / CHY PROVISOR / ELLEMO / SYNIS EMENDICATIS HANC / DIVIS NAZARIO ET / BASSO DICAVID / ET NATALIS BARTOLINI PINXIT / ANNO DNI MDCCXXXII*.¹⁰⁸ Kot je razvidno iz napisa, je bil Alvise leta 1732 skrbnik koprškega hospica oziroma bolnišnice sv. Nazarija, kar kaže na njegovo aktivno vlogo pri upravljanju karitativnih ustanov v mestu. Leta 1758 je odkupil dolgo izgubljeni kodeks, ki je vseboval mariegolo bratovščine sv. Nazarija iz leta 1488, prvotno hranjeno v stolničnem arhivu, kar bi lahko kazalo na njegovo zbirateljsko žilico.¹⁰⁹ V blagajniški knjigi koprške javne knjižnice akademije *dei Risorti*, ki jo je od njene ustanovitve leta 1760 vodil njegov krščenec Girolamo Gravisi, lahko Alviseja Tarsio zasledimo med rednimi plačniki prispevkov zanj, ne pa tudi na seznamu vplačil članov te akademije; večkrat je omenjen kot *cancelliere* ali komunski pisar, leta 1765 pa je opravljal tudi funkcijo vicedomina.¹¹⁰

Izbira arhitekta Giorgia Massarija za avtorja načrtov prenove koprške stolnice in izbira stavbarskega izvedenca Giovannija Polenija za oceno arhitekturnih načrtov kažeta na to, da so bili vsi trije prokuratorji na arhitekturnem in umetnostnem področju dobro izobraženi in razgledani. Temeljno izobrazbo so najbrž pridobili na plemiškem kolegiju (*Collegio dei nobili*) v Kopru, šolanja pa iz različnih razlogov niso nadaljevali.¹¹¹ Čeprav nobeden od omenjenih prokuratorjev koprške stolnice ni bil vpisan na doslej znane sezname članov koprških akademij *degli Operosi* in *dei*

¹⁰⁴ Gedeone PUSTERLA, *I nobili di Capodistria e dell'Istria. Con cenni storico-biografici*, Capodistria 1887, str. 28.

¹⁰⁵ ŠAK, Ž Kps MKK 13, Matična knjiga krščenih, zvezek XIII (1689–1707), fol. 126: *Adi 9 Sett.^{re} 1697. Alvise et Ant.^o Figliolo del Ill.mo Sr Zuanne Tarsia, e dell'Ill.ma S.^{ra} Anzola sua Consorte, nato li 26 Luglio passato, e stato batto dal Sr Dr D. Giovanni Can.^{co} del Tacco. Comp.^{re} l'Ill.mo S.^{re} Dr Raimondo Fini Com.^{re} l'Ill.ma S.^{ra} Chiara Moglie del Sr Conte Fran.^{co} Sabini.* ŠAK, Ž Kps MKU 7, Matična knjiga umrlih, zvezek VII (1773–1798), fol. 9: *Adi 26 Febraro 1774. Il Nob. Sig.^r C. Alvise Tarsia d'anni c.^a 77 ricevuti li SS.mi Sacramenti della Penitenza Comunione ed Ogljo Santo passò a miglior vita, e fù sepolto nella Cattedrale.*

¹⁰⁶ PAK, KP, 312, Družina Tarsia, šk. 1, 1715–1719. Mapa 2, Tarsia, anonimna genealogija 18.–19. stoletje.

¹⁰⁷ Domenico VENTURINI, *Guida storica di Capodistria*, Capodistria 1906, str. 96; GARDINA 1981 (op. 1), str. 113, op. 20.

¹⁰⁸ GARDINA 1981 (op. 1), str. 113.

¹⁰⁹ Carlo COMBI, *Saggio di bibliografia istriana*, Capodistria 1864, str. 207. Avtor navaja, da je na koncu kodeksa pripis, datiran 12. aprila 1758, iz katerega je razvidno, da je mariegolo sv. Nazarija iz 1488, prvotno hranjeno v stolničnem arhivu, ki je bila dolgo časa izgubljena, tega dne od nekega tujega knjigararja odkupil *Conte Alvise Tarsia del fu Giovanni*.

¹¹⁰ PAK, Družinski arhiv Gravisi, šk. 4, SI_PAK/0299/002/001-00003, Blagajniška knjiga javne knjižnice akademije dei Risorti (1760–1804). Alvise Tarsia je kot *cancelliere* naveden v letih 1764, 1765, 1767, 1768, 1769 in 1771.

¹¹¹ Francesco Barbabianca je bil za univerzitetni študij morda že od rojstva preveč bolehen.

Risorti,¹¹² so se zaradi sorodstvenih vezi vsi trije gibali v krogih vodilnih koprskih izobražencev:¹¹³ člani akademije *dei Risorti* so bili stric Francesca Barbabianca Mattia (1648–1717), dr. prava, Francescov brat Carlo (1686–1709), ki je bil celo predsednik akademije, in Francescov nečak Giovanni Andrea (1718–1782).¹¹⁴ Njegova nečakinja Tereza Barbabianca (1716–1795)¹¹⁵ je bila neke vrste zunanja članica koprške akademije,¹¹⁶ saj ni bila le slikarka,¹¹⁷ temveč tudi spoštovana pesnica,¹¹⁸ ki je po svoji smrti zapustila javni knjižnici akademije *dei Risorti* vsoto 600 lir za nakup knjig.¹¹⁹ V ta krog lahko prištejemo še moža Francescove druge nečakinje Chiare Girolama Gravisija in njegovega bratranca Gian Rinalda Carlja, oba ustanovitelja koprške akademije operozov (1739–1742) in člana ter predsednika akademije *dei Risorti*, ki sta bila v drugem kolenu v sorodu tudi z Benvenutom Gravisijem. V času gradnje koprške stolnice so bili akademiki tudi drugi člani družine Gravisi, med njimi sta bila najvidnejša pesnika Cristoforo¹²⁰ in Giuseppe (1704–1774), Girolamov bratranec, ki je umrl prav med opravljanjem funkcije prokuratorja koprške stolnice.¹²¹ Sorodniki

¹¹² ZILLOTTO 1944 (op. 93).

¹¹³ Za delovanje koprške akademije *dei Risorti* gl. tudi Isabella FLEGO, *Accademie e associazioni culturali a Capodistria e dintorni. (Il Settecento)*, *Archeografo triestino*, s. 4, 70/1, 2010, str. 17–77; Baccio ZILLOTTO, *Salotti e conversari capodistriani del Settecento*, *Archeografo triestino*, s. 3, 3/2, 1907, str. 317–340.

¹¹⁴ ŠAK, Ž Kps MKK 14, Matična knjiga krščenih, zvezek XIV (1707–1730), fol. 93v: *Adi 31 Maggio 1718. Gio. Andrea, e Gregorio figlio del Nob. Sig.^r Anteo Barbabianca, e della Sig.^{ra} Elena sua Consorte nato li 8 d.^{to} fù battezzato da me D. Fran.^{co} Petronio Comp.^{re} il Sig.^r Conte Fran.^{co} Sabini, Comre la Sig.^{ra} Meltide Moglie di Sig.^r N. Cancellier Pretorio, con l'assistenza del Nob. Sig.^r Dr Pietro Grisoni*. ŠAK, Ž Kps MKU 7, Matična knjiga umrlih, zvezek VII (1773–1798), fol. 62: *Adi 31 Genaro 1782. Il Nob. Sig.^r Gio. Andrea Barbabianca d'anni 64.^{ca} l'assoluzione è l'estrema unzione, et assoluzion Pontificia passò all'altra vita, e fatte le solite esequie nella Cattedrale fù sepolto a S. Franco. Giovanni Andrea Barbabianca je bil verjetno tudi član akademije *dei Operosi*; gl. ŽITKO 1997 (op. 93), str. 67.*

¹¹⁵ ŠAK, Ž Kps MKK 14, Matična knjiga krščenih, zvezek XIV (1707–1730), fol. 77v: *Adi 19 Luglio 1716. Teresa Fortunata figlia del Nob. Sig.^r Anteo Barbabianca, e della Sig.^{ra} Helena sua Consorte, nata li 12 corrente, fù battezzata da me D. Gio. Del Tacco Archidiacono Comp.^{re} il Nob. Sig.^r Nicolò del Bello per Nome del Sig.^r Co. Pietro Borisi, come Procura fatta in Venetia negl'atti di Dno Vettor Todeschini de di 13 Maggio passatto, con l'assistenza del Sig.^r Con. Rinaldo Carli Comre la Nob. Sig.^{ra} Appolonia Moglie del Nob. Sig.^r Andrea Fini per Nome della nob. D. Elisabetta Moglie del N. H. Sr Domenico Gritti, come per Procura rogata in questa Città negl'atti del Sig. Gasparo Corte de di 16 Aprile*. ŠAK, Ž Kps MKU 7, Matična knjiga umrlih, zvezek VII (1773–1798), fol. 132v: *Adi 13 Aprile 1795. La Nob. Sig.^{ra} Teresa Barbabianca d'anni 79 morta all'improvviso fatte le solite esequie nella Cattedrale fù sepolta a S. Francesco*.

¹¹⁶ Kot kaže primer Sante grofice Borisi Gavardo, so bile v 18. stoletju nekatere ženske tesne sodelavke akademij; prim. Savo MARKOVIČ, *Kontesa Santa Borisi Gavardo književna urednica, 1771.*, *Matica. Časopis za društvena pitanja, nauku i kulturu*, 20/77–80, 2019, str. 233–254.

¹¹⁷ Giuliano PICCOLI, *Gli studenti istriani nell'Università di Padova inquadri nella cultura regionale dell'epoca*, *Acta Histriae*, 5/1, 1997, str. 187.

¹¹⁸ ZILLOTTO 1944 (op. 93), str. 205.

¹¹⁹ PAK, Družinski arhiv Gravisi, šk. 4, SI_PAK/0299/002/001-00003, *Blagajniška knjiga javne knjižnice akademije dei Risorti (1760–1804)*, fol. 7v: *1804 – 12 Ap[ri]lle dalla Sig.^a Teresa Barbab.^{ca} 600:-.*

¹²⁰ Pietro STANCOVICH, *Biografia degli uomini distinti dell'Istria*, 2, Trieste 1829, str. 285.

¹²¹ ŠAK, Ž Kps MKK 13, Matična knjiga krščenih, zvezek XIII (1689–1707), fol. 205: *Adi 29 Marzo 1704. Iseppo Filippo Gio. Batta figlio dell'ill.mo Sr Me Franc.^o Gravisi, e dell'ill.ma S.^{ra} Susana sua mog.^e nato li 16 Gen.^{to} pross.^{mo} passato fu batt[ezat]o del Sud.^o Sr D. Ferdinando [R.^{do} Sr P. Gravisi], Comp.^e l'ill.mo Sr Lucio del Bello, Assist.^e l'ill.mo Sr Dr Nicolò Manzioli*. ŠAK, Ž Kps MKU 7, Matična knjiga umrlih, zvezek VII (1773–1798), fol. 111: *Adi 7 Giugno 1774. Il Nob. Sig.^r Me Giuseppe Gravisi attual Procurator alla Fabrica di questa Cattedrale d'anni 70 ricevuti li SS.^{mi} Sacramenti della Penitenza Comunione ed Estrema Unzione passò a miglior vita, e fatte prima le solite esequie nella Chiesa Cattedrale e Parrocchiale ad istanza delli Ill.mi Ill.mi SS.^{ri} Sindici di questa Città, dell'altro Collega Procurator alla Fabrica, e da Ill.i SS.^{ri} Eredi del Defonto, fù di poi il di lui Cadavere accompagnato dalli due corpi di Religiosi Secolari e Regolari dalla d.^a Cattedr.^{le} alla Chiesa delli RR. PP: di S. Francesco ed ivi sepolto*. Za Giuseppeja Gravisija gl. STANCOVICH 1829 (op. 120), str. 287.

Alviseja Tarsie so se sicer odlikovali predvsem kot dragomani oziroma beneški tolmači na turškem dvoru v Istanbulu,¹²² medtem ko lahko med akademiki zasledimo le njegovega drugega bratranca Cristoferja Tarsio.¹²³

Po pisavi sodeč je Giovanniju Poleniju v imenu obeh prokuratorjev pisal Francesco Barbabianca, kar bi lahko kazalo na to, da je z učenjakom in članom padovanske akademije *dei Ricovrati* lažje navezal stike. Francesco si je namreč mdr. dopisoval z opatom Giuseppejem Binijem (1689–1773),¹²⁴ pesnikom in zgodovinarjem ter članom rimske akademije *degli Arcadi*,¹²⁵ ki je bil tudi pomemben član akademije *degli Sventati* v Vidmu in si je dopisoval s številnimi člani drugih italijanskih akademij, mdr. tudi z Apostolom Zenom (1668–1750) v Benetkah.¹²⁶

Med Binijevimi korespondenti iz Kopra najdemo poleg Francesca Barbabianca tudi njegovega brata Antea in nečaka Giovannija Andreo, Binijevega učenca, ter Giuseppeja Gravisija in Gian Rinalda Carlija, ki se je pri opatu v Flamburu pripravljajal na študij v Padovi.¹²⁷ Bini je imel namreč kot posrednik med akademiki pomembno vlogo že v Carlijevem primeru, ko ga je pred odhodom na študij prava v Padovo povezal s furlanskim rojakom Giacomom Stellinijem (1699–1770), profesorjem moralne filozofije na padovanski univerzi.¹²⁸ Carli je bil eden od treh študentov iz Kopra, ki so se leta 1739 vpisali na univerzo v Padovi: poleg njega sta se vpisala še njegov bratranec Girolamo Gravisija in Alvise Tarsia iz veje, ki je živel na ulici dei Cappuccini.¹²⁹ Vsi trije so se vpisali na *Università dei giuristi*, na pravo, ki je tedaj veljalo za edini plemičem primeren študij: Gravisija na *Sacro Collegio*, Carli in Tarsia pa na *Collegio Veneto*.¹³⁰ Doktorirala sta le Gravisija in Tarsia, oba leta 1743,¹³¹ medtem ko je Carli študij prava opustil in se v nasprotju z očetovimi željami posvetil študiju na *Università degli artisti*, ki je med drugim obsegal študij matematike, eksperimentalne fizike, geografije, biologije, astronomije in medicine.¹³² Preko Binijevih povezav z akademiki iz Padove in

¹²² Cristian LUCA, Notes on the Family Wealth and Career Progression of Cristoforo Tarsia and his Sons, Dragomans of the Venetian Embassy in Constantinople (1618–1716), *Acta Histriae*, 21/1–2, 2013, str. 39–56.

¹²³ ZILLOTTO 1944 (op. 93), str. 162.

¹²⁴ Archivio storico Diocesano, Udine, Archivio del Capitolo di Udine (ACU), Fondo BINI, vol. XX, Lettere erudite all'Abate Bini: A – D; ACU, Fondo BINI, vol. XXII, Lettere erudite all'Abate Bini: P – Z. Na tem seznamu poleg Francesca najdemo še njegovega brata Antea in nečaka Giana Andreo, ki je bil Binijev učenec. Z opatom je bil v stikih tudi njegov drugi učenec iz Kopra, *Gianrinaldo Carli, lettore pubblico di nautica all'Università di Padova*. Med dopisovalci sta bila tudi Giuseppe Gravisija, *marchese*, in Apostolo Zeno, *poeta*. Francesco Barbabianca in Gianrinaldo Carli sta si z Binijem dopisovala še v času, ko je bil ta še duhovnik (ACU, Fondo BINI, vol. XXIII, Giunta alle lettere d'erudizione all'arciprete Bini, n. I), prav tako pa tudi Gianfrancesco Muratori in Apostolo Zeno (Elio APIH, Corrispondenti capodistriani dell'abate Giuseppe Bini, *Che fastù?*, 37/1–6, 1961, str. 43–47).

¹²⁵ Cristina MORO, Bini Giuseppe (1689–1773), *Dizionario biografico dei Friulani*, <https://www.dizionariobiografico.it/bini-giuseppe> (25. 6. 2022); Armando PETRUCCI, Bini, Giuseppe, *Dizionario biografico degli Italiani*, 10, 1968, https://www.treccani.it/enciclopedia/giuseppe-bini_%28Dizionario-Biografico%29 (25. 6. 2022).

¹²⁶ PETRUCCI 1968 (op. 125).

¹²⁷ ŽITKO 1997 (op. 93), str. 63.

¹²⁸ Simonetta BASSI, Stellini, Jacopo, *Dizionario biografico degli Italiani*, 94, 2019, https://www.treccani.it/enciclopedia/jacopo-stellini_%28Dizionario-Biografico%29 (19. 7. 2022).

¹²⁹ Luciana SITRAN REA, Studenti istriani all'Università di Padova nella prima metà del Settecento, *Acta Histriae*, 5, 1997, str. 179.

¹³⁰ *Studenti istriani* 2004 (op. 100), str. 73–74.

¹³¹ *Studenti istriani* 2004 (op. 100), str. 73–74. Markiz Girolamo Gravisija, sin Dionisija, je doktoriral 30. 5. 1743, grof Alvise Tarsia, sin Giacoma, pa 20. 5. 1743.

¹³² Luciana SITRAN REA, Giuliano PICCOLI, *La Facoltà di scienze fisiche, matematiche e naturali dell'Università di Padova. Origini e sviluppo*, Padova 1991, str. 19.

Benetk se je Carli dobro vpel v intelektualno življenje v mestu in se na podlagi svojih predhodnih objav s področja zgodovine, arheologije in numizmatike včlanil tudi v padovansko akademijo *dei Ricovrati*, preko katere se je seznanil s številnimi vplivnimi možmi Beneške republike, kot so bili Apostolo Zeno (1668–1750),¹³³ Scipione Maffei (1675–1755),¹³⁴ Bernardo Maria De Rubeis (1687–1775),¹³⁵ Marco Foscarini (1696–1763),¹³⁶ Giovanni Poleni in kasnejši dož Pietro Grimani; leta 1748 je Carli postal celo predsednik padovanske akademije.¹³⁷ Že med študijem je preko Stellinija vstopil v krog profesorjev, ki so si prizadevali reformirati študij na padovanski univerzi;¹³⁸ v njem so bili poleg Stellinija še matematik Francesco Algarotti (1712–1764),¹³⁹ profesor filozofije Giovanni Graziani, profesor matematike in eksperimentalne fizike Giovanni Poleni, matematik Giuseppe Suzzi (1701–1764)¹⁴⁰ in botanik Giulio Pontedera (1688–1757),¹⁴¹ poleg njih pa je Carli v svoj krog prijateljev vključil še profesorja astronomije, geografije in navtike Lodovica da Rivo (1698–1746).¹⁴² Vsa ta poznanstva in prijateljstva so mu 21. aprila 1745 pomagala doseči imenovanje za predavatelja na posebej zanj novoustanovljeni katedri za navtiko in pomorsko arhitekturo oziroma ladjedelništvo; za to pozicijo sta ga posebej

4. Rosalba Carriera: Portret Giovannija Polenija, pred 1761, zasebna last

¹³³ BIZZARINI 2020 (op. 90).

¹³⁴ Gian Paolo ROMAGNI, Maffei, Scipione, *Dizionario biografico degli Italiani*, 67, 2006, [https://www.treccani.it/enciclopedia/scipione-maffei_\(Dizionario-Biografico\)](https://www.treccani.it/enciclopedia/scipione-maffei_(Dizionario-Biografico)) (15. 9. 2022).

¹³⁵ Paolo PRETO, De Rubeis, Bernardo Maria, *Dizionario biografico degli Italiani*, 39, 1991, https://www.treccani.it/enciclopedia/de-rubeis-bernardo-maria_%28Dizionario-Biografico%29 (15. 9. 2022).

¹³⁶ Piero DEL NEGRO, Foscarini, Marco, *Dizionario biografico degli Italiani*, 49, 1997, [https://www.treccani.it/enciclopedia/marco-foscarini_\(Dizionario-Biografico\)](https://www.treccani.it/enciclopedia/marco-foscarini_(Dizionario-Biografico)) (15. 9. 2022).

¹³⁷ ŽITKO 1997 (op. 93), str. 68.

¹³⁸ Piero DEL NEGRO, Giovanni Poleni e i riformatori dello studio di Padova, *Giovanni Poleni tra Venezia e Padova* (ur. Piero Del Negro), Venezia 2013, str. 145–174.

¹³⁹ Ettore BONORA, Algarotti, Francesco, *Dizionario biografico degli Italiani*, 2, 1960, https://www.treccani.it/enciclopedia/francesco-algarotti_%28Dizionario-Biografico%29 (15. 9. 2022).

¹⁴⁰ Savina DEOTTO, Suzzi, Giuseppe (1701–1764), *Dizionario biografico dei Friulani*, <https://www.dizionariobiograficodeifriulani.it/suzzi-giuseppe> (15. 9. 2022).

¹⁴¹ Elena CANADELLI, Pontedera, Giulio, *Dizionario biografico degli Italiani*, 84, 2015, https://www.treccani.it/enciclopedia/giulio-pontedera_%28Dizionario-Biografico%29 (15. 9. 2022).

¹⁴² Piero DEL NEGRO, Alcune note su Gian Rinaldo Carli tra Padova e Venezia, *Acta Histriae*, 5, 1997, str. 138–140.

priporočila profesorja Giovanni Poleni in Lodovico da Riva.¹⁴³ Carli je postal profesor brez doseženega doktorata, saj ta tedaj ni bil potreben,¹⁴⁴ vendar pa se je že kmalu izkazal za profesorja, ki je le redko izvajal svoja predavanja. Po smrti profesorja da Rive so Carlijevi katedri v študijskem letu 1746/47 dodali še geografijo, po Carlijevem odhodu iz Padove pa je njegovo katedro v študijskem letu 1756/57 v celoti prevzel Poleni.¹⁴⁵

Carli se od odhoda na študij 1739 do leta 1758 ni vrnil v rodno mesto,¹⁴⁶ stike pa je ohranjal preko pisem, predvsem s svojim bratrancem Girolamom Gravisijem.¹⁴⁷ Tudi njega so kot sicer vnetega raziskovalca zgodovine in jezikov zanimala naravoslovne znanosti in je ob študiju prava krajši čas navdušeno sledil Polenijevim predavanjem iz eksperimentalne fizike.¹⁴⁸ Carli in Gravisija sta torej dobro poznala Polenija, zato lahko sklepamo, da se za navedbo *gli voti universali di questa Città*, ki so prokuratorjema Barbabianci in Tarsii leta 1748 priporočili, naj se za mnenje glede Massarijevih načrtov obrneta na profesorja v Padovi, verjetno skrivata predvsem Girolamo Gravisija in Gian Rinaldo Carli; še posebej slednji je ob osebnem poznanstvu doža Pietra Grimanija prokuratorjema lahko priporočil ustrezno strategijo, kako preprečiti zaplet, podoben tistemu iz leta 1744, nato pa je tudi osebno posredoval pri Poleniju, da se je sploh odzval na pismo obeh prokuratorjev.

5. Bartolomeo Nazari: Portret Gian Rinalda Carlija, 1749, Museo del Settecento veneziano, Ca' Rezzonico, Benetke

¹⁴³ DEL NEGRO 1997 (op. 142), str. 141–149.

¹⁴⁴ DEL NEGRO 1997 (op. 142), str. 140. Carli je postal profesor pri petindvajsetih letih, ne da bi diplomiral.

¹⁴⁵ DEL NEGRO 1997 (op. 142), str. 152–154.

¹⁴⁶ ŽITKO 1997 (op. 93), str. 69.

¹⁴⁷ Isabella FLEGO, Gian Rinaldo Carli e Girolamo Gravisia, *Acta Histriae*, 5, 1997, str. 109–134.

¹⁴⁸ PAK, Družinski arhiv Gravisija, 299, šk. 1, SI_PAK/0299/001/004. Ohranjeni so osnutki pisem Girolama Gravisija patru Gaetanu di S. Agnese, *lettore di Filosofia del Collegio de' PP. Delle Scuole Pie a Murano* (v letih 1740 in 1741), in duhovniku Giuseppeju Marcobruniju v Benetkah (leta 1742) z zapiski s predavanj o eksperimentalni fiziki Giovanni Polenija.

Čeprav je bila stavbna zgodovina koprške stolnice v grobem pojasnjena v številnih predhodnih objavah, natančnejša analiza arhivskih virov gradnjo v prvi polovici 18. stoletja osvetljuje s povsem novega vidika javnega naročništva. Izkazalo se je, da so največji vpliv na izbiro arhitektov in izvajalcev umetnostnih naročil in s tem na končno podobo koprške stolnice imeli koprski plemiči v službi prokuratorjev koprške stolnice. Pri njihovi izbiri so si pomagali z nasveti in povezavami koprskih izobražencev, ki so jih vzpostavili med študijem na univerzi v Padovi ali preko članstev v akademijah. Kako se je to odlikovalo tudi pri njihovih zasebnih umetnostnih naročilih, pa bo predmet nadaljnjih raziskav.¹⁴⁹

¹⁴⁹ Članek je nastal v okviru raziskovalnega programa *PODOBA – BESEDA – ZNANJE. Življenje idej v prostoru med vzhodnimi Alpami in severnim Jadranom 1400–1800* (P6–0437) in raziskovalnega projekta *Umetnina kot odsev znanja in povezovanja. Pomen izobrazbe in družbene vpetosti umetnikov in naročnikov v poznem srednjem in zgodnjem novem veku* (J6–9439), ki ju iz državnega proračuna sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

Priloga 1

Seznam prokuratorjev koprške stolnice od 1. 1. 1680–30. 4. 1787¹⁵⁰

Nastop funkcije	Zaključek funkcije	Prokurator	Prokurator	opombe
1. 1. 1680	31. 12. 1683	dr. Andrea Tarsia	dr. Santo Grisoni	
1. 1. 1684	31. 12. 1687	Antonio Sabini	Giovanni Andrea Barbabianca	namesto Barbabianca je bil prvotno imenovan Antonio Bruti
1. 7. 1687	30. 6. 1690	Antonio Sabini	Giovanni Andrea Barbabianca	od 1. 1. 1690 Barbabianca sam, ker je Sabini postal koprski poslanec v Benetkah
1. 7. 1690	23. 12. 1693	Francesco Gravisi	dr. Olimpo Gavardo	
24. 12. 1693	29. 5. 1698	Santo Grisoni	Cristoforo Gravisi	izjemoma en mandat in pol
30. 5. 1698	31. 5. 1701	Francesco Petronio	Francesco del Tacco	
1. 6. 1701	31. 8. 1704	Mattio Barbabianca	Giovanni Nicolò Gravisi	
1. 9. 1704	28. 4. 1707	Francesco Sabini	Francesco Gravisi	
29. 4. 1707	29. 6. 1710	Agostino Tarsia	dr. Andrea Tarsia	
30. 6. 1710	30. 4. 1713	Giacomo del Tacco	Aurelio de Belli	
1. 5. 1713	1. 1. 1716	Andrea Fini Pola	Dionisio Gravisi	
1. 1. 1716	1. 11. 1718	Francesco Grisoni	Nicolò Manzioli	
1. 11. 1718	1. 5. 1721	Francesco Grisoni	Nicolò Gravisi	
1. 5. 1721	1. 5. 1724	Francesco Grisoni	Nicolò Gravisi	
1. 5. 1724	30. 4. 1727	Innocente del Bello	Giovanni Nicolò Gravisi	
1.5.1727	30. 4. 1730	Innocente del Bello	Giovanni Nicolò Gravisi	
1. 5. 1730	30. 4. 1733	Innocente del Bello	Giovanni Nicolò Gravisi	
1.5.1733	30. 4. 1736	Innocente del Bello	Giovanni Nicolò Gravisi	
1. 5. 1736	26. 4. 1739	Alvise Tarsia	Benvenuto Gravisi	

¹⁵⁰ Seznam temelji na podatkih, izpisanih iz dveh računskih knjig, ki so ju vodili prokuratorji koprške stolnice v teh letih in ju hrani Škofjiski arhiv v Kopru: ŠAK, KA Kps Ms 14 (1680–1739); ŠAK, KA Kps Ms 15 (1739–1787).

26. 4. 1739	22. 4. 1742	Alvise Tarsia	Benvenuto Gravisi	
22. 4. 1742	23. 5. 1744	Alvise Tarsia	Benvenuto Gravisi	predčasno odstopila s funkcije
1. 4. 1745	17. 3. 1748	Mattio Gravisi	Giacomo del Tacco	večino časa Gravisi sam, ker je del Tacco vmes umrl
17. 3. 1748	17. 3. 1751	Alvise Tarsia	Francesco Barbabianca	
18. 3. 1751	19. 3. 1754	Girolamo Gravisi	Francesco Verzi	
19. 3. 1754	19. 3. 1757	Giuseppe Bonzio	Giuseppe del Tacco	
19. 3. 1757	31. 4. 1760	Francesco Verzi	Mattio Gravisi	
1. 4. 1760	19. 3. 1763	Gianandrea Barbabianca	Giuseppe Gravisi	Giuseppe Gravisi umrl med opravljanjem funkcije
20. 3. 1763	19. 3. 1766	Giuseppe Boncio	Mattio Gravisi	
19. 3. 1766	20. 9. 1770	Girolamo Gravisi	Marc Antonio del Tacco	
20. 9. 1770	31. 10. 1773	Mattio Gravisi	Girolamo Gravisi	
1. 9. 1773	31. 10. 1776	Giuseppe Gravisi	Giacomo Manzini	
1. 11. 1776	30. 4. 1778	Pietro Zarotti	Giacomo Manzini	
1. 5. 1778	30. 4. 1781	Alessandro Gavardo	Girolamo Gravisi	
1. 5. 1781	30. 4. 1784	Anteo Gravisi	Cristoforo de Belli	
1. 5. 1784	30. 4. 1787	Elio Gravisi	Giacomo Manzini	

Imenski seznam prokuratorjev

Barbabianca, Francesco 1748–1751

Barbabianca, Giannandrea 1760–1763 ♦

Barbabianca, Giovanni Andrea 1684–1687; 1687–1690

Barbabianca, Mattio, dr. 1701–1704

Bonzio, Giuseppe 1754–1757; 1763–1766 ♦

Bruti, Antonio 1684–1687*

De Belli, Aurelio 1710–1713 ♦

De Belli, Cristoforo 1781–1784 ♦

Del Bello, Innocente 1724–1727; 1727–1730; 1730–1733; 1733–1736

De Tacco, Francesco 1698–1701 ♦

Del Tacco, Giacomo 1710–1713; 1745–1748

Del Tacco, Giuseppe 1754–1757

Del Tacco, Marc Antonio 1766–1770

Fini Pola, Andrea 1713–1716

Gavardo, Alessandro 1778–1781 ♦

Gavardo, Olimpio 1690–1693

Gravisi, Anteo 1781–1784
Gravisi, Benvenuto 1736–1739; 1739–1742; 1742–1745*
Gravisi, Cristoforo 1693–1698 ♦
Gravisi, Dionisio 1713–1716
Gravisi, Elio 1784–1787 ♦
Gravisi, Francesco 1690–1693; 1704–1707 ♦
Gravisi, Giovanni Nicolò 1701–1704; 1724–1727; 1727–1730; 1730–1733; 1733–1736
Gravisi, Girolamo 1751–1754; 1766–1770; 1770–1773; 1778–1781 ♦
Gravisi, Giuseppe 1760–1763; 1773–1776 ♦
Gravisi, Mattio 1745–1748; 1757–1760; 1763–1766; 1770–1773
Gravisi, Nicolò 1718–1719; 1719–1722; 1722–1724
Grisoni, Francesco 1716–1719; 1719–1722; 1722–1724 ♦
Grisoni, Santo 1680–1683; 1693–1698 ♦
Manzini, Giacomo 1773–1776; 1776–1778; 1784–1787
Manzioli, Nicolò 1716–1718*
Petronio, Francesco 1698–1701
Sabini, Antonio 1684–1687; 1687–1690 ♦
Sabini, Francesco 1704–1707
Tarsia, Agostino 1707–1710
Tarsia, Alvise 1736–1739; 1739–1742; 1742–1745*; 1748–1751
Tarsia, Andrea dr., 1680–1683; 1707–1710
Verzi, Francesco 1751–1754; 1757–1760
Zarotti, Pietro 1776–1778

* predčasno zapustil funkcijo

♦ član koprške akademije dei Risorti¹⁵¹

¹⁵¹ Podatki povzeti po ZILLOTTO 1944 (op. 93).

Priloga 2

Poglavje koprskega mestnega statuta, ki določa službo prokuratorja koprške stolnice in njegovo izvolitev.¹⁵²

DE PROCURATORIBUS ECCLESIE CATHEDRALIS ET EORUM ELECTIONE

Statuimus et ordinamus quod de cetero per dominum potestatem et capitaneum qui / pro tempore fuerit ad regimen ciuitatis Iustinopolis eligi debeant / duo boni homines qui esse debeant procuratores ecclesie cathedralis / ciuitatis Iustinopolis qui dominus potestas habere debeat consilium et colloquium cum domino episcopo qui erit in ciuitate de electione dictorum procuratorum. Qui uero procuratores sint et esse debeant per annos tres completos et finitos ita et taliter quod omni anno usque ad terminum trium annorum in maiori consilio debeat approbari et per maiorem partem dicti consilij / confirmari. Et quod omni anno annuatim ostendere debeant rationes dicte ecclesie de omni eo quod peruenerint ad manus suas domino episcopo et domino potestati qui fuerint per tempora. Et quod dominus episcopus eligere possit unum presbiterum qui sit simul procurator cum dictis procuratoribus electis perdominum potestatem. Et quod dicti procuratores dicte ecclesie cathedralis teneantur semel in mense inquirere uel inquiri facere ipsis presentibus in uice dominaria comunis bona et res dimissos dicte ecclesie per testamenta, non obstante aliquo capitulo statuti loquente in contrarium./

Priloga 3

Sklep Velikega sveta in najpomembnejših mestnih uradov, da finančno podprejo gradnjo koprške stolnice po predloženih načrtih za ladjo in novi kor.¹⁵³

A 28 Xbre 1738. Capod:

Radunato il Sple Magg:^r Consiglio al n:º di 110

Là Chiesa Cathedrale, che nella sua ruina fù accompagnata dalle lagrime de Cittadini riconobbe il principio della sua propria riparazione dalla Pietà di questo Sple Magg:^r Consiglio, che sacrificò all'indigua della med:^{ma} l'utili della Carica di Cap:º de Schiaui , [per] il corso d'an[n] 15. La fabrica [per] molto tempo [per] mancanza di soldo restò sospesa con'.... Allegreza fù ricominciata nell'an[n]o presente del zelo degl'attuali Procuratori alla Fabrica et auanzata di Molto Il zelo ex esemplare Pietà di Monsr Illmo Reu:^{mo} Agostin Co: Brutti Nostro Vescovo, che con larga mano profuse in'abondanti generose ellemosine à suffraggio della Chiesa. Mà [per]che i voti comuni aspirano all'ultimazione dell'opera, che ricerca rilevanti sum[m]a di danaro [per] animar il Popolo e gl'altri Ordini della Città ad'im[m]itar l'esempio del Pio, e benefico Prelato nelle misure del possibile. L'anderà presente posta dalli Spli SS:^{ri} D:^r Christoforo Vittori Gio: Batta Manzioli Sind:^{ci}, Co: Aluise Tarsia, Zarotto Zarotti; Verzo Verzi Giud:^{cio}, che siano cessi [per] an[n]i uinti à benef:^o della Cathedrale gl'utili / della Carica del Cap:º de Schiaui d'esser fatta l'ellectione d'an[n]o in in an[n]o col metodo solito, e contato il soldo, che soprauanza alle spese an[n]esse à quell'Offizio in mano de Procu:ⁱ Nostri alla Cathedrale [per] esser disposti nella Fabrica dà continuarsi sino all'ultimazione secondo il disegno già fatto dà cui non sia lecito di declinare à chiunque. E [per]chè [per] aprir una delle Porte laterali giusta al med:^{mo} è neccessita di rimouer la ViceDominanaria sia permesso di farlo con l'assistenza de Spli SS:ⁱ ViceDmi, è tradurla nel luoco, che sarà stabilito e con le cautelle, che saranno ingionte dal Sple Coll:º delle Biaue [per] il zeloso

¹⁵² Statut Koprškega komuna 1993 (op. 12), str. 119, Liber tercius, Capitulum V.

¹⁵³ ŠAK, KA 752, A. Per Mag:ca Città di Capodistria. Chiesa. N:o 20, fol. 35–35v.

trasporto douendo principiar à risquotersi dà SS:^{ri} Prov:^{ti} sud:^{ti} il soldo soprà espresso subito, che sia saldato la Cassa del Fontico delle sum[m]e sin'ora esborsate [per] riparo del Palazzo Pretoreo; Conchi anco nell'incontro presente si distingua la Pietà et il Zelo di questo Sple Magg.^r Consiglio nel dar mano possibile alla pia Opera, che seruirà di gloria à Dio, di consolatione à Cittadini, e di decoro alla Patria. Ball.^a la sud.^{ta} Parte nel Coll.^o delle Biave radunati al n.^o di 11. ebbe P 11 C – Nel Sple Magg.^r Consiglio al n.^o di 110 ebbe P 106 C 4

Priloga 4

Pismo prokuratorjev Benvenuta Gravisija in Alvisa Tarsie koprskemu škofu Agostinu Brutiju¹⁵⁴

*Illmo e Reuerend.mo Sig.^r Sig.^r Pre Colmo
Capod.^a 3 9bre 1743.*

/fol. 99/ L'ultimo del scaduto Ottobre abbiamo inchinato con pregiò.^{mo} foglio di V. Illmo, e Reuernd.^{mo} con cui rimarcarsi testimonij sempre più chiari del suo som[m]o Zelo applicatissimo ai vantaggi di questa Cattedrale sua sposa. Restò da noi con tutto il riflesso considerato, e [per] la mano rispettabile, che lo hà firmato, e perche senza sopra le nostre Direccioni nell'uso del somo patrimonio d[e]lla Chiesa stessa affidato dalla Patria alla nostra custodia. Vorrebbe il nostro rispetto, che senza repliche chinassimo il capo à qualunque sugerimento pure coll'oggetto del maggior culto d'Iddio douto tendono unicamente le nostre mire ci sia permesso di giustificare la nostra condotta, ed attegettare à saui riflessi di V. Illma e Reuerd^{ma} la nuda verità non ad uso di Corte ne con la bassa mira di compiacere, mà col solo riguardo al dover nostro, et alla gloria d'Iddio. Ci sia dunque lecito im...tendo l'ordine del foglio pred.^{to} di passare im[m]ediate alla considerazione della vicina ristoratione del Coro. Sino ne primo momento, che ci uedemo addossato l'incarico di Procuratori d[e]lla Cattedrale nostro primo pensiero, animato anche dall'approuatione de Cittadini fù d'assogettare la pianta ai riflessi di celebre Architetto ne crediamo ci si possa imputargli la scielta, auendo auuto la buona sorte d'auer il disegno del Sig.^r Zorzi Massari, quale [per] le chiese costrutte nella Dominante, et altre cospicue Città merita il uanto del più segnalato de nostri tempi. Mandò egli il disegno in cui à lode della uerità si vede fissatto la rinouazione del Coro stimato deforme /fol. 99v/ et in nulla corrispondente al resto della fabrica. Furono quelli tempi incolorrenti, mentre alla parte di Tramontana rispetto allo stesso era all'or un campo santo, ne ui era chi sospettar potesse, se non si fossero fatte publiche ...le doglianze dal Reudmo Sig.^r Vicario, e le Rimostranze del Sig.^r Co' Bortolamio con suoi fratelli dignissimi alle prime figure della Patria, che pensiero secolare sco turbar potesse il miglior sistema della casa d'Iddio. Questo disegno fù ueduto da Cittadini, restò esposto alla vista universale sù la porta interiore, restò approuato, indi datasi mano all'opera la com[m]une conpiacenza può ben desumerlo dalle copiose carità raccolte, rileuando lo speso una sum[m]a assai rimanabile, ed à quest'ora si uede l'Opera ridotta nella parte inferiore al suo termine, auendo Iddio Sig.^{re} uolonta facilitarci i mezzi, onde nella debolezza degl'Istrumenti uenisse più chiaram.te à rileuarsi il suo ajuto. Questo dunque è il momento di dar mano alla costruzione del Coro, uoluto espressamente dalla Parte del Consiglio Maggiore 1738, in cui ci uien prescritto à chiare note di douer proseguir la Fabrica sopra il modello formato, che rachiudeua l'ingrandimento del Coro variato solo, alla parte della Sacrestia dal Architetto medemo, quale à studio d'economia trouò modo d'erigerlo senz'intacco delle muraglie della sud.ta sacrestia. Et sebbene di questa Fabrica hà disposto sempre il solo Consiglio, pure sia noto à V. Ill.ma e Reudma, cui nulla deue restar occulto, che alla noua Fabrica

¹⁵⁴ ŠAK, KA 752, P. Proc.ri la Fabrica della Citta di Capodistria. C. Chiesa: Il Vescovo, N.o 25, fol. 99–101v.

neppure /fol. 100/ manca il Reggio concorso dell'Ecclmo Senato. Che poi prima di pensare ad abelimenti interiori deua stabilirsi l'intiera fabrica, tale essendo l'uso anche delle abitazioni priuate, si assicura e ce ne porge l'Idea la gran Fabrica del Tempio di Salomone approuata dalla uoce istessa d'Iddio. Leggesi al n.o 6.o del terzo libro dei Rè per ben due uolte esser stata ridotta alla consumazione la fabrica anche ne Portici et esteriori, prima che se ne faccia parola della Costruttione del Sancta sanctorum, e dell' storia delle due Tauole figura espressa di ciò, che da noi s'adora nel Tabernacolo. Mà [per] combiudere questo punto conuien riflettere, che il soldo che si ritrahe dalla Capitanaria dalla in elemosina dal Consiglio, e le secrete carità, che ci sono som[m]inistrate da Diuoti deuono esser disposte à questo solo uso, ne à noi è permesso dissaluarle mentre il disegno approuato non rachiudeua altari, ne abilitamenti interni. Et i Deuoti sentonsi à ciò chiamati dal Zelo di ueder abilitati tutti i Religiosi ad assister decentemente à Diuini officij, rendendo scandalo il veder la notte del SSmo. Natale e nelle solennità della settimana maggiore, e di prima classe una gran parte de Sacerdoti ridursi alla Sacrestia non potendo il Coro presente esser capace di tutti. Cessi dunque il timor dello scandalo nel Popolo fatto suppor à V. Illma, e Reudma [per] detta Fabrica. Ogni giorno siamo animati ad'intraprenderla: Chi ci promette soldo, chi l'Opera, et al caso di riponer la prima pietra tutto il Popolo si lusinga di vederla decorata, dalla Pastoral Beneditione /fol. 100v/ et attende gl'impulsi della uoce del suo Prelato dicui rissuonò altre uolte il ... tuario, et animò coll'esempio alle fatiche la bassa Plebe, e con copiose elemosine i più comodi à secondar la grand' opera.

Posto così in lume euidente l'ordine della noua Fabrica, la natura del soldo, con cui deue eseguirsi le leggi della Patria, e gl'assensi sourani si rasserenò l'animo di V. Illma e Reudma dai timori del pregiudicio alla Fabrica gia compiuta. [Per] Bassamenti dei pilastri sodi nei fondamenti, nel midello perseo sono mancanti del solo estrinseco adornamento. Sarà proueduto alle naturali esigenze del Clero in forma più onesta. Per li Torchieri, che abino memorabili passarono [per] la Chiesa rimosse le pietre da Laici architraui: ...amente appoggiate alle sacre Pareti, sacra Porta fuori del piccolo recinto farà cessar l'indecenza. Il pauimento è prouisionalmente riparato; ne già douendo tradursi [per]esso sassi di molta mole pensar [per] ora à rinouarlo. Idio piccoli quadri dell'organo anco fatti non saria bene il riporli, auendo sotto occhi i funestri esempj de grauio danni nell'antiche pitture cagionati dalla poluere: e [per] suonarlo quando cessi l'opera meritoria dell'attuale u'è chi assumerà il peso caritateuole. Le Porte sono raddoppiate, sebbene il disordine indicato deriuò dalla sola incuria del Custode, che trascurò di chiudere gl'interni ripari. I sacri paramenti, e le biancherie ò sono di gia ridotte alla sacrestia, ò à momenti si faranno acriuare. Mà qui conuien riuoglersi all' Autturità di V Illma, e Reudma, ed umilmente /fol. 101/ supplicarla d'ordine à chi spetta di custodir' con più cura ciò che è d'Iddio accuisando qual'ora abbisognano d'esser accomendati e di rallentare inalbi inentri il Zelo de Conuisitatai, che più ardente di quello d'Elia, ciò che poteua accomodarsi e bastaua sospendere fecero in bradino. Anche gl'armari [per] racchiudere ciò che è della Sacrestia sono sufficienti, et il di più è à peso de particolari, e del corpo Capitolare, che diuiso in litiggi non uuole condessendere ad elemosina offerita col mezzo nostro dà Persona diuota à studio di pace, e Iddio perdoni agl'auttori della ripulsa. Per li Pontificalo secondo l'antico costume della Chiesa soprabondano i paramenti pretiosi deteriorati alquanto [per] l'abuso di trasportarli fuori della Cattedrale. Il Pulpito, e banchi sono quali in tempi più felici non si crede necessità di rinouarli. Le Touaglie de sacri altari sono [per] la maggior parte à peso delle confraterne Laiche, et à queste conuien ingiongere d'adempire al suo debito. Le lampade, che in n.o di quattro ardono tutt'ora ne di Festiui nel resto furono da noi prouedute sul esempio de Precessori. L'epitafio del Patriarca Elio di felice Memoria sarà collorato decentemente et à piacer de congiunti, e li Confessionali eccedono il numero de sacri Ministri. Li Balaustri [per] chiudere il Presbiterio non sono in disegno, e se la Turba de Fanciulli causa irreuerenza con introdursi questa /fol. 101v/ sarebbe raddoppiata da tutta la bassa Plebe sedendo con le spalle riuolte all'altare.

Doppo tanti pesi e così graui à quali conuien soccombere, e le note angustie d[e]lle rendite della Cattedrale, pare impossibile, che si possa riuolger un solo pensiero all'erectione de noui altari; e pure sia à lode di Iddio, questo non è così lontano come figurasi. La Palla di San Marco si accomoda attualmente, e si spera in breue ordinar l'Altare, sù cui deue riporsi il Tabernacolo, che stando collocato nel mezzo è impossibile riparare dalle irriuerenze. Compito il Coro si darà mano al stabilimento

dell'altare alla romana, e de i latterali [per] uno de quali ui sarà l'ajuto del legato Grisoni, ne si trascurerà fatica, ò applicatione per ordinare il tutto, e ridurlo alla douuta decente figura. Così Iddio non si stanchi d'illuminar il cuor de Fedeli, e siano secondate le nostre fianche, mà feruorose sollecitudini dall'Autorità, e Zelo di V. Illma, e Reudma, che può imprimere con la uoce, imponere coll'esempio, e felicitare le nostre rette intentioni, con che chiedendo umilmente perdono del lungo tedio, et implorando la Pastorale sua Santa beneditione con profondo diuoto rispetto si protestiamo

Hu.^{mi} R.^{mi} Coll.^{mi} Ser.ⁱ

Benuenuto Grauisi Pro.^r

Aluise Tarsia Pro.^r

Priloga 5

Poročilo Velikega sveta, ki se nanaša na odstop prokuratorjev koprskke stolnice Aluiseja Tarsije in Benvenuto Grauisija, in rezultati neuspešnih volitev novih prokuratorjev¹⁵⁵

Adi 23. Maggio 1744

Costituiti in questo Offitio li Nobili Signori M. Benuenuto Grauisse, Co: Aluise Tarsia attuali Procuratori alla Fabrica della Chiesa di questa Cattedrale, & instorono annotarsi, come vedendosi /pag. 64/ impedita la continuatione della Fabrica contenuta nel Dissegno, e Modello procuratosi dalla virtù, e Carità del Signor Giorgio Massari in esecuzione di parte presa in questo Spettabile Maggior Consiglio da Venerabile Decreto 27. Aprile 1744 sopra il quale si rende necessario il ricorso à Piedi del Prencipe Serenissimo per impetrare la conseruatione del Ius di questa Comunità, la continuatione della Fabrica di detta Chiesa, e l'impiego del soldo destinato da questo Consiglio, e che era per destinarsi à detta opera dalla Carità de deuoti, che però à scarico del loro Offitio notificano l'emergente, presentano le Carte, e lasciano le rissolutioni nell'affare alla prudenza de Spettabili Signori Sindici, à quali solo incombe, e quali solo anno veste di detto ricorso: Pronti per altro essi Signori Costituenti alla resa di Qualunque conto, & anche alla immediata rassegnatione della loro Carica al loro Consiglio, essendo stato anche prima di venerare il Decreto stesso, com'è notorio supplito abbondantemente à tutto ciò, che ha saputo studiare il zelo di Monsignor Illustrissimo, e Reuerendissimo Prelato per la decente Officiatura della Chiesa stessa, tanto &c. esponendoà loro indennità, & à notitia per le deliberazioni.

Adi 30 Agosto 1744

Radunato il Sp. Maggior Consiglio à suono di Campana vt mori sest doue compresa la persona di S. E. Podestà, e Capit. interuenero Votanti al nu. di 146

Omissis.

Fù andato il Scrutinio all'intorno per l'Elettione di Proueditori alla Fabrica.

Illicò.

Stante la rinoncia fatta dalli Signori Marchese Benuenuto Grauisi, e Co: Aluise Tarsia dinanzi Sua Ecc: Podestà, e Capit. dal quale gratiosamente admissa, nomina per l'elettione de nuoui Procuratori alla Fabrica della Chiesa Cattedrale.

¹⁵⁵ ŠAK, Stampa della Curia episcopale di Capodistria, pag. 63, 65.

Il Sig. March. Iseppo Grauisi -----P. 33 C. 98

Il Sig. March. Grause Grauisi-----P. 35 C. 99

Atteso che non sono passati li nominati da S. E. Podestà, e Cap. La metà del Consiglio nella loro Ballotazione furono d'ordine dell'Eccell. Sudetta rimandati di nuouo alla Ballotazione.

Il Sig. March. Giuseppe Grauisi ---- P. 35 C. 98

Il Sig. March. Grause Grauisi -----P. 31 C. 99

D'ordine di S. E. Podestà, e Capitano fù sospesa altra Ballotazione &c.

Adi 6. Settembre 1744

Radunato questo Sp. Maggior Consiglio vt mori sest al nu. 108. compresa la Persona di Sua Ecc: Podestà, e Capitano.

Illicò

/pag. 66/

Stante la rinoncia fatta dalli Signori Marchese Benvenuto Grauisi, Co: Aluise Tarsia dinanzi S. E. Podestà, e Cap. di Proueditori alla Fabrica Cattedrale fù da S. E. Podestà, e Cap. nuouamente fatta elettione dell'Officio sudetto.

Sig. March. Mattio Grauisi fù depenato stante esser in contumacia di Sindico.

Sig. Marco Marcello Vittor si depena stante l'età.

Sig. Dott. Elio Belgramoni P. 32 C. 68

Sig. March. Grause Grause P. 36 C. 63

Literatura

- APIH, Elio, Carli, Gian Rinaldo, *Dizionario biografico degli Italiani*, 20, 1977, [https://www.treccani.it/enciclopedia/gian-rinaldo-carli_\(Dizionario-Biografico\)](https://www.treccani.it/enciclopedia/gian-rinaldo-carli_(Dizionario-Biografico)).
- APIH, Elio, Corrispondenti capodistriani dell'abate Giuseppe Bini, *Che fastù?*, 37/1–6, 1961, str. 43–47.
- BABUDRI, Francesco, Cronologia dei vescovi di Capodistria, *Archeografo triestino*, s. 3, 5/2, 1909, str. 173–239.
- BASSI, Simonetta, Stellini, Jacopo, *Dizionario biografico degli Italiani*, 94, 2019, https://www.treccani.it/enciclopedia/jacopo-stellini_%28Dizionario-Biografico%29.
- BEVILACQUA, Alessandro, Comin, *Dizionario biografico degli Italiani*, 27, 1982, https://www.treccani.it/enciclopedia/comin_%28Dizionario-Biografico%29.
- BIZZARINI, Marco, Zeno, Apostolo, *Dizionario biografico degli Italiani*, 100, 2020, https://www.treccani.it/enciclopedia/apostolo-zeno_%28Dizionario-Biografico%29.
- BONIN, Flavio, *Vloga beneških funkcionarjev v primorskih mestih v 16. in 17. stoletju*, Izola 2005 (tipkopis magistrske naloge).
- BONIN, Zdenka, *Bratovščine v severozahodni Istri v obdobju Beneške republike*, Koper 2011.
- BONIN, Zdenka, ROGOZNICA, Deborah, *Rodbina Gravisi. Inventar fonda v Pokrajinskem arhivu Koper (1440–1933)*, Koper 2012.
- BONORA, Ettore, Algarotti, Francesco, *Dizionario biografico degli Italiani*, 2, 1960, https://www.treccani.it/enciclopedia/francesco-algarotti_%28Dizionario-Biografico%29.
- CANADELLI, Elena, Pontedera, Giulio, *Dizionario biografico degli Italiani*, 84, 2015, https://www.treccani.it/enciclopedia/giulio-pontedera_%28Dizionario-Biografico%29.
- COMBI, Carlo, *Saggio di bibliografia istriana*, Capodistria 1864.
- DAROVEC, Darko, *Vendetta in Koper 1686*, Koper 2021, https://zdjp.si/wp-content/uploads/2021/02/e-Knjiga_Vendetta-in-Koper-1686_2021.pdf.
- DEL NEGRO, Piero, Alcune note su Gian Rinaldo Carli tra Padova e Venezia, *Acta Histriae*, 5, 1997, str. 135–156.
- DEL NEGRO, Piero, Foscarini, Marco, *Dizionario biografico degli Italiani*, 49, 1997, [https://www.treccani.it/enciclopedia/marco-foscarini_\(Dizionario-Biografico\)](https://www.treccani.it/enciclopedia/marco-foscarini_(Dizionario-Biografico)).
- DEL NEGRO, Piero, Giovanni Poleni e i riformatori dello studio di Padova, *Giovanni Poleni tra Venezia e Padova* (ur. Piero Del Negro), Venezia 2013, str. 145–174.
- DEOTTO, Savina, Suzzi Giuseppe (1701–1764), *Dizionario biografico dei Friulani*, <https://www.dizionariobiograficodeifriulani.it/suzzi-giuseppe/>.
- Dioecesana synodus prima justinopolitana, quam Illustrissimus, et Reverendissimus DD. Antonius Maria Borromeo episcopus Justinopolis &c. In sua Ecclesia Cathedrali diebus 4. & 5. Maii celebravit Anno MDCCXXII. Innocentio XIII. Pontefice*, Patavi 1723.
- FAJIĆ, Meliha, Pokopavanje koprskega plemstva v škofijskih in redovnih cerkvah ter na pokopališčih. Izsledki analize podatkov koprskih mrliških matičnih knjig med letoma 1700–1799, Koper 2015 (tipkopis prispevka na konferenci), https://www.academia.edu/31072131/Faji%C4%87_Meliha_2015_Pokopavanje_koprskega_plemstva_v_%C5%A1kofijskih_in_redovnih_cerkvah_ter_na_pokopali%C5%A1%C4%8Du_izsledki_analize_podatkov_koprskih_mrli%C5%A1kih_mati%C4%8Dnih_knjig_med_letoma_1700_in_1799.
- FLEGO, Isabella, Accademie e associazioni culturali a Capodistria e dintorni. (Il Settecento), *Archeografo triestino*, s. 4, 70/1, 2010, str. 17–77.
- FLEGO, Isabella, Gian Rinaldo Carli e Girolamo Gravisi, *Acta Histriae*, 5, 1997, str. 109–134.
- FLEGO, Isabella, *Girolamo Gravisi. Sparso in dotte carte*, Capodistria 1998.

- GARDINA, Edvilijo, Koprška družina Tarsia v službi beneške republike, *Slovensko morje in zaledje*, 4–5, 1981, str. 105–136.
- GARDINA, Edvilijo, Koprška rodbina Tarsia, *Antonio Tarsia. 1643–1722. 350 let*, Koper 1993, str. 11–24.
- GARDINA, Edvilijo, Plemiška družina Tarsia, *Muzikološki zbornik*, 30, 1994, str. 11–15.
- GIROMANI, Virgilio, Gravisi, Gerolamo, *Dizionario biografico degli Italiani*, 58, 2002, https://www.treccani.it/enciclopedia/gerolamo-gravisi_%28Dizionario-Biografico%29/.
- Illuminismo e architettura del '700 veneto* (ur. Manlio Brusatin), Resana 1969.
- KAMIN KAJFEŽ, Vesna, Piranska bratovščina Rožnovenske matere božje v 18. stoletju, *Annales. Series historia e sociologia*, 22/1, 2012, str. 77–84.
- KAMIN KAJFEŽ, Vesna, Piranska bratovščina sv. Rešnjega telesa in njena umetnostna naročila v Benetkah: Matteo Ponzoni, *Annales. Series historia e sociologia*, 19/1, 2009, str. 31–38.
- KAMIN KAJFEŽ, Vesna, Piranske bratovščine v 18. stoletju in njihova umetnostna naročila: Bratovščini sv. Rešnjega telesa in sv. Jurija – njune devocionalne prakse in vloga v socialni strukturi Pirana v 18. stoletju, *Neznano in pozabljeno iz 18. stoletja na Slovenskem*, Ljubljana 2011, str. 183–194.
- KAMIN KAJFEŽ, Vesna, Štiri pomembnejša naročila piranske bratovščine Sv. Rešnjega telesa v 17. in v začetku 18. stoletja, *Acta Histriae*, 20/1–2, 2012, str. 63–80.
- KAMIN KAJFEŽ, Vesna, Vloga koprškega škofa Paola Naldinija (1632–1713) v cerkvenem in kulturnem življenju Kopra v začetku 18. stoletja, *Eremita doctus – episcopus Iustinopolitanus Paulus Naldini (1686–1713). Zapuščina koprškega škofa Paola Naldinija* (ur. Vesna Kamin Kajfež), Koper 2014, str. 91–123.
- KAMIN KAJFEŽ, Vesna, *Življenje in delo beneškega slikarja med Benetkami, Rimom in Piranom. Angelo de Coster (1680–1736)*, Ljubljana 2012 (tipkopis doktorske disertacije).
- KAMIN KAJFEŽ, Vesna, POBEŽIN, Gregor, Koprski škof Paolo Naldini (1632–1713), njegova oporoka in njegovo zadnje počivališče v cerkvi sv. Blaža v Kopru, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, n. v. 48, 2012, str. 67–91.
- KOVAČ, Mojca, *Palača Besenghi degli Ughi v Izoli*, Ljubljana 1981 (tipkopis diplomske naloge).
- LANE, Frederic Chapin, *Storia di Venezia*, Torino 1991.
- LIKAR, Ivan, Liturgija v Kopru in v vsej škofiji v 18. stoletju, *Acta Histriae*, 9/1, 2001, str. 179–200.
- LIPOGLAVŠEK, Marjana, Palača Besenghi degli Ughi v Izoli, *Primorska srečanja*, 39–40, 183, str. 157–161.
- LUCA, Cristian, Notes on the Family Wealth and Career Progression of Cristoforo Tarsia and his Sons, Dragomans of the Venetian Embassy in Constantinople (1618–1716), *Acta Histriae*, 21/1–2, 2013, str. 39–56.
- MARKOVIĆ, Savo, Kontesa Santa Borisi Gavardo književna urednica, 1771., *Matica. Časopis za društvena pitanja, nauku i kulturu*, 20/77–80, 2019, str. 233–254.
- MASSARI, Antonio, *Giorgio Massari. Architetto veneziano del Settecento*, Vicenza 1971.
- MAVRIC, Tim, *Stavbni fond družine Barbabianca v Kopru. Poskus umetnostno-zgodovinske opredelitve dveh palač družine Barbabianca v Kopru ter še nekaterih povezanih stavb*, Ljubljana 2017 (tipkopis magistrske naloge).
- MORO, Cristina, Bini Giuseppe (1689–1773), *Dizionario biografico dei Friulani*, <https://www.dizionariobiograficodeifriulani.it/bini-giuseppe>.
- NATALI, Giulio, Zandrini, Bernardino, *Dizionario biografico degli Italiani*, 1937, https://www.treccani.it/enciclopedia/bernardino-zandrini_res-b901fa57-8bb8-11dc-8e9d-0016357eee51_%28Enciclopedia-Italiana%29/.
- Palača Tiepolo-Gravisi v Kopru. Odstiranje mestne zgodovine* (ur. Aleksander Panjek, Urška Železnik), Koper 2015.

- PETRUCCI, Armando, Bini, Giuseppe, *Dizionario biografico degli Italiani*, 10, 1968, https://www.treccani.it/enciclopedia/giuseppe-bini_%28Dizionario-Biografico%29.
- PICCOLI, Giuliano, Gli studenti istriani nell'Università di Padova inquadrati nella cultura regionale dell'epoca, *Acta Histriae*, 5/1, 1997, str. 183–188.
- PRETO, Paolo, De Rubeis, Bernardo Maria, *Dizionario biografico degli Italiani*, 39, 1991, https://www.treccani.it/enciclopedia/de-rubeis-bernardo-maria_%28Dizionario-Biografico%29.
- PUSTERLA, Gedeone, *I nobili di Capodistria e dell'Istria. Con cenni storico-biografici*, Capodistria 1887.
- PUSTERLA, Gedeone, *I rettori di Egida Giustinopoli Capo d'Istria. Cronologie, elenchi, genealogie, note, appendice*, Capodistria 1891.
- ROMAGNI, Gian Paolo, Maffei, Scipione, *Dizionario biografico degli Italiani*, 67, 2006, [https://www.treccani.it/enciclopedia/scipione-maffei_\(Dizionario-Biografico\)](https://www.treccani.it/enciclopedia/scipione-maffei_(Dizionario-Biografico)).
- RYKWERT, Joseph, *I primi moderni. Dal classico al neoclassico*, Milano 1994².
- SEMI, Francesco, *Il palazzo dei marchesi Gravisi-Barbabanca a Capodistria*, Capodistria 1935.
- Senato Mare. Cose dell'Istria, *Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria*, 17/1–2, 1901, str. 1–79.
- SERAŽIN, Helena, Goriške in gradiščanske stavbarske delavnice v 18. stoletju, *Vita artis perennis. Ob osemdesetletnici akademika Emilijana Cevca*, Ljubljana 2000, str. 387–402.
- SERAŽIN, Helena, Arhitekturna prenova koprške stolnice v prvi polovici 18. stoletja, *Acta Histriae*, 9/2, 2002, str. 489–504.
- SERAŽIN, Helena, *Arhitekt Giorgio Massari (1687–1766). Sakralna arhitektura na Goriškem, v Furlaniji, Istri in Dalmaciji*, Ljubljana 2003 (tipkopis doktorske disertacije).
- SERAŽIN, Helena, Javno arhitekturno naročništvo v Benetkah. Izbrani primeri iz prve polovice 18. stoletja, *Arhitekturna zgodovina*, 2 (ur. Renata Novak Klemenčič, Martina Malešič), Ljubljana 2014, str. 50–59.
- SERAŽIN, Helena, Massarijeva prenova koprške stolnice, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, n. v. 40, 2004, str. 178–220.
- SERAŽIN, Helena, *Arhitekt Giorgio Massari (1687–1766). Sakralna arhitektura na Goriškem, v Furlaniji, Istri in Dalmaciji*, Ljubljana 2007.
- SERAŽIN, Helena, Poskus umetnostnozgodovinskega orisa palače Bruti v Kopru, *Palača in družina Bruti v Kopru. S knjižnimi deli škofa Agostina grofa Brutija/Il palazzo e la famiglia Bruti. Coi libri del vescovo Agostino conte Bruti* (ur. Peter Štoka), Koper 2014, str. 13–44.
- SERAŽIN, Helena, Schiavi in Istria, *Domenico Schiavi. Arte e architettura di una bottega friulana tra XVIII e XIX secolo* (ur. Gianluca Paron), Trieste 2020, str. 351–374.
- SITRAN REA, Luciana, Studenti istriani all'Università di Padova nella prima metà del Settecento, *Acta Histriae*, 5, 1997, str. 157–182.
- SITRAN REA, Luciana, PICCOLI, Giuliano, *La Facoltà di scienze fisiche, matematiche e naturali dell'Università di Padova. Origini e sviluppo*, Padova 1991.
- STANCOVICH, Pietro, *Biografia degli uomini distinti dell'Istria*, 2, Trieste 1829.
- STANCOVICH, Pietro, *Biografia degli uomini distinti dell'Istria*, 2, Capodistria 1888².
- Statut Koprškega komuna iz leta 1423 z dodatki do leta 1668/Lo statuto del comune di Capodistria del 1423 con le aggiunte fino al 1668* (ur. Lujo Margetič), Koper-Rovinj 1993.
- Studenti istriani e fiumani all'Università di Padova dal 1601 al 1974* (ur. Luciana Sitran Rea, Giuliano Piccoli), Treviso 2004 (Contributi alla storia dell'Università di Padova, 38).
- ŠTOKA, Peter, Borromeo, Anton Maria. (1666–1738), *Obrazi slovenskih pokrajin*. Mestna knjižnica Kranj, 2020, <https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/oseba/borromeo-anton-maria>.

- TOMMASICH, Andrea, *Famiglie capodistriane esistenti nel secolo XVI. Con cenni storico-biografici*, Capodistria 1886.
- TURK, Sara, Baročni oltarji v koprski stolnici in njihova provenienca, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, n. v. 52, 2017, str. 99–129.
- VENTURINI, Domenico, *Guida storica di Capodistria*, Capodistria 1906.
- VENTURINI, Domenico, *Il casato dei marchesi Gravisi*, Parenzo 1907.
- ZENO, Apostolo, *Poesie drammatiche di Apostolo Zeno. Già Poeta e Istorico di Carlo VI. Imperadore e ora della S. R. Maestà di Maria Teresa Regina d'Ungheria, e di Boemia ec. ec.*, 3, Venezia 1744.
- ZILIOTTO, Baccio, Accademie ed Accademici di Capodistria (1478–1807), *Archeografo Triestino*, s. 4, 7, 1944, str. 116–278.
- ZILIOTTO, Baccio, Salotti e conversari capodistriani del Settecento, *Archeografo triestino*, s. 3, 3/2, 1907, str. 317–340.
- ŽITKO, Salvator, Carljevo delovanje v koprskih akademijah 18. stoletja, *Acta Histriae*, 5, 1997, str. 59–78.
- ŽITKO, Salvator, Nekdanji slikarski dekor stopnišča palače markizov Gravisi-Barbabanca v Kopru. Umetniško delo kot zgodovinsko pričevanje, *Annales. Series historia e sociologia*, 22/1, 2012, str. 21–31.
- ŽITKO, Salvator, Plemiška družina Tiepolo-Gravisi v družbenem in kulturnem okolju Kopra med 17. in 18. stoletjem, *Acta Histriae*, 29/3, 2021, 755–778.

Viri ilustracij

- 1–2: © Biblioteca civica di Bassano del Grappa.
- 3: © Pokrajinski muzej Koper (foto: Aleš Rosa).
- 4: N. Jeffares, Dictionary of Pastellists before 1800, <http://www.pastellists.com/Articles/Carriera1a.pdf>.
- 5: Wikimedia Commons.

Public Art Commissions by Koper/Capodistria Noblemen
The Role of the City Procurators and of University of Padua Graduates
in the Construction of Capodistria Cathedral

Summary

Although the architectural history of Capodistria Cathedral has been broadly outlined in a number of previous publications, a more detailed analysis of the archival sources can shed light on its construction in the first half of the 18th century from the completely new perspective of the public art commission. The greatest influence on the selection of architects and contractors for art commissions, and thus on the final appearance of Capodistria Cathedral, was exerted by individual Capodistria noblemen who held the public office of procurators of Capodistria Cathedral (*Procuratore della Fabrica della Cattedrale di Capodistria*). The procurators represented the *Podestà e Capitano di Capodistria* and the *Maggior consiglio* in all secular matters relating to the administration of the Cathedral, since the citizens considered it a public asset of the city. The two procurators managed both the cathedral's income which regularly accrued annually from various legacies, rents and levies, and oversaw its physical upkeep and related expenditure, including the purchase of church furnishings, concluding contracts with contractors for various repairs, supervising their execution and arranging payment for the completed work. They had a relatively free hand in their decision-making, purchases as well as in the selection of contractors, only requiring the approval of the *Podestà e Capitano* and *Maggior consiglio* for the larger and more important projects affecting the Cathedral. This was also true for the major structural interventions that changed the appearance of the old Capodistria Cathedral in the first half of the 18th century. The construction of the Cathedral took place in three separate building phases. In the first phase from 1716 to 1722, the medieval basilica was added a new choir based on plans from 1690, commissioned by the procurators Antonio Sabini and Giovanni Andrea Barbabianca in Venice; in the second phase from 1737 to 1743 a new nave was built, and in the third phase from 1749 to 1750 the choir was rebuilt.

From the surviving archival material, it appears that three procurators had a decisive role in the renovation of Capodistria Cathedral in the period 1737–1750 and are thus largely responsible for its present appearance: Benvenuto Marquis Gravisi, Alvise Count Tarsia and Francesco Barbabianca. The first two were elected to the office for three consecutive terms (1736–1744) and are credited with choosing Giorgio Massari (*quale [per] le chiese costrutte nella Dominante, et altre cospicue Città merita il vanto del più segnalato de nostri tempi*) from among all the architects of the Republic of Venice. Their collaboration was based on correspondence, as the architect never visited Capodistria. In 1738, the architect sent plans for the new nave and, on his own initiative, also drew plans for the renovation of the choir, which were approved by the *Maggior consiglio* as well as the procurators and were also supported by Bishop Agostino Bruti. However, when the construction of the choir began after the construction of the nave in 1743, the bishop objected, considering it an unnecessary expense. He was supported by the Doge of Venice, Pietro Grimani, and the construction was halted by decree in 1744. This caused a minor political crisis in the city administration, as the procurators Gravisi and Tarsia resigned before the end of their term and the members of the *Maggior consiglio* did not elect new procurators for the cathedral for a long time in protest against the Doge's interference in Capodistria's municipal affairs.

The construction of the cathedral continued only after the appointment of the new *Podestà e Capitano* Giovanni Gabriele Badoer and the new bishop Giovanni Battista Sandi in 1747, and of new procurators Alvise Count Tarsia and Francesco Barbabianca in 1748. In order to obviate the repeated interference of Doge Grimani and his possible opposition to the construction, in 1748 the procurators Tarsia and Barbabianca sent Massari's plans for review to Giovanni Poleni (1683–1761), professor of

astronomy, mathematics and experimental physics at the University of Padua and at the time one of the most important authorities in architecture in the Republic of Venice. In the eyes of Doge Pietro Grimani, the complications associated with Capodistria Cathedral and the architect's 'haphazard' preparation of the plans for the reconstruction of the choir called into question not only Massari's reputation as an architect but also his other public commissions in Venice. Thus, in 1745, at the invitation of the Doge, Poleni had to re-examine Massari's plans for the orphanage and the Pietà church under construction in Venice; the plans had already been selected in a public competition in 1736 and approved by Grimani's predecessor, the Doge Alvise Pisani, and Poleni examined and approved them for the first time in 1742.

A closer look at the lives of the procurators Tarsia and Barbabianca shows that they were connoisseurs of art and educated noblemen who moved in Capodistria's academic circles. They were in-laws and also related to Girolamo Gravisi and Gian Rinaldo Carli, important members of the Capodistria Academies *degli Operosi* and *dei Risorti*, who studied law at the University of Padua between 1739 and 1743 and attended lectures by Poleni, among others. On Poleni's recommendation, Carli became professor of nautical science and shipbuilding at the University of Padua in 1745. His appointment was facilitated mainly by his connections to the circle of the *Accademia dei Ricovrati* in Padua. Archival sources indicate that it was Carli who was responsible for acting as intermediary between the procurators and the illustrious professor from Padua.